

Управління культури і туризму
Черкаської облдержадміністрації
Комунальний заклад „Обласна універсальна наукова
бібліотека імені Тараса Шевченка”

91.9:83.3(4УКР)1

У пошуках „слова та правди і волі...”
[Текст] : (до 170-річчя від дня народження М.П. Старицького) : наук.-допом. біобібліогр. покажч. / уклад. : Н.В. Адешелідзе, Л.Т. Демченко. – Черкаси : ОУНБ, 2010. – 76 с.

Серія „Черкащини славетні імена”

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
(протокол №5) від 12 травня 2010 р.)*

У пошуках „слова та правди і волі...”

(До 170-річчя від дня народження
М.П. Старицького)

Науково-допоміжний біобібліографічний покажчик

Автор тексту та
науковий редактор

В.Т. Поліщук, доктор філології,
професор, член Національної
спілки письменників України

Укладачі:

Н.В. Адешелідзе
Л.Т. Демченко

Редактор

Г.С. Круглякова

Відповідальний за випуск

Л.П. Капкаєва

Комп’ютерний набір

Г.П. Степаненко

ВІД УКЛАДАЧА

У 2010 році виповнюється 170 років від дня народження нашого славетного земляка Михайла Петровича Старицького, який увійшов в українську літературу як прозаїк, поет, драматург, перекладач, актор і режисер, організатор реалістичного професійного театру, культурно-громадський діяч.

До цього ювілею Черкаська обласна універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка підготувала науково-допоміжний біобібліографічний покажчик „У пошуках „слова та правди і волі...”, який продовжує Бібліографічний покажчик /уклад М.О. Мороз // Старицький М. Твори: у 6 т. – К., 1990. – Т. 6. – С. 739-825, підготовлений до 150-річчя від дня народження письменника і охоплює літературу, опубліковану у 1865 – 1987 роках.

Відкривають видання цитати відомих письменників та літературознавців про творчість Михайла Старицького.

Подається стаття доктора філології, професора, члена Національної спілки письменників України Володимира Поліщука „Відома – невідома проза Михайла Старицького”.

Бібліографічна частина складається з 5-ти розділів.

Перший розділ включає видання творів Михайла Старицького з 1988 року по 2010 рік, які розміщено в хронологічному порядку. У межах року на початку за абеткою назв подаються окремі видання, потім публікації в періодичних виданнях та збірниках.

Другий розділ представляє літературу про життя і творчу діяльність М. Старицького, яка групується за відповідними підрозділами. Зокрема, в підрозділі про життєвий шлях письменника окремо виділено публікації, що містять біографічні відомості та спогади про М. Старицького. Матеріали про велику розмаїту творчу спадщину письменника відображено в окремому підрозділі і згруповано відповідно до жанрових форм літератури.

Окремими підрозділами виділено літературу про перекладацьку, видавничо-редакторську, подвижницьку діяльність його та як організатора українського театру та драматурга. Матеріали розміщено в логічній послідовності: від загального до конкретного.

Третій розділ знайомить з літературою про вшанування пам'яті письменника українським народом і, зокрема, його земляками села Кліщинці Чорнобаївського району.

Підготувати та провести цікавий урок для учнів допоможуть матеріали четвертого розділу „На допомогу вчителю”.

П'ятий розділ містить допоміжні покажчики: „Іменний покажчик”, „Псевдоніми М. Старицького”, „Покажчик переглянутих періодичних видань”, „Географічний покажчик”, „Зміст”.

До посібника включено книги, статті із збірників, періодичних і продовжуваних видань. Бібліографічний опис здійснено за чинним в Україні стандартом.

При підготовці покажчика використано державні літописи книг, журнальних та газетних статей, фонди Черкаської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Тараса Шевченка, наукової бібліотеки Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, бібліографічні посібники, списки літератури.

Документи, позначені астериском *, відсутні у фондах бібліотеки.

Добір матеріалів закінчено у березні 2010 року.

Видання адресовано науковцям, літературознавцям, викладачам, студентам, бібліотечним працівникам, а також широкому загалу читачів, які цікавляться життям і творчістю Михайла Старицького.

Видатні діячі літератури про Михайла Старицького

Можна сміливо сказати, що в ту пору на Україні не було поета, що міг би був здобути на таке сильне та енергічне слово і не взяти в нім ані одної фальшивої ноти.

~~~~~

Він був першим із тих, кому доводилось проламувати псевдошевченківські шаблони і виводити нашу поезію на широкий шлях творчості, і що тільки за ним пішов Куліш у пізнішій добі свого віршування..., а далі Грінченко, Самійленко, Леся Українка Кримський і ціла фаланга молодих, ми мусимо признати немалу його заслугу...

Іван Франко

~ ~ ~ ~ ~

Час великої громадянської боротьби одбивсь на Старицькому рішучою перевагою громадянських мотивів... над творами особливої лірики... Національний гніт, війна за слов'янство й слов'янське питання, народні злидні, розпад і зневір'я в інтелігентських класах – ось що знайшло вираз у його поезії аж до програмових заяв українства того часу.

Сергій Єфремов

~ ~ ~ ~ ~

Чутливий і експансивний, громадянськи-активний та несамолюбно-ширий в своєму захопленні літературними нащадками, він відіграв у організації літературного життя 90-х рр. таку роль, на яку не мали сили ні Куліш, ні Щоголів, може й обдарованіші від нього як поети та стилісти.

Микола Зеров

~ ~ ~ ~ ~

Творчість Михайла Старицького – значний крок вперед у розвитку української мови, у поширенні тематичного виднокругу української літератури, у зміцненні в нашому письменстві реалізму.

Максим Рильський

~ ~ ~ ~ ~

„... доробок цього художника слова не застарів – він живе й понині. П'єси викликають захоплення глядача (та й читача) гостросюжетні повісті та романи розкривають драматичну історію народу, його боротьбу за щастя, за волю; чаруюча ніжна лірика, гнівна викривальна сатира, роздуми поета-громадянина не можуть не знайти відгуку в душах нинішнього покоління, яке прагне соціальної справедливості”.

Людмила Дем'янівська,
доктор філологічних наук

Живий у пам'яті земляків

Черкащина дала українській культурі цілу плеяду особистостей, велетнів духу. Серед них чільне місце посідає Михайло Петрович Старицький – поет, драматург, прозаїк, перекладач. Він – один із корифеїв українського професійного театру, культурно-громадський діяч.

Народився 14 грудня 1840 року у с. Кліщинцях, тепер Чорнобаївського району. Його батько, Петро Іванович, був відставним штаб-ротмістром. Мати, Анастасія Захарівна, походила з козацького роду Лисенків.

На берегах тихої Сули, серед чаруючих зелених дібров пройшло його дитинство. Теплим словом згадував пізніше Старицький своє рідне Присулля і батьківську хату.

Рано втративши батьків, жив і виховувався в родині двоюрідного брата матері В. Лисенка, де особливо зблизився зі своїм майже однолітком Миколою Лисенком, майбутнім композитором. Навчаючись у гімназії, а потім у Харківському та Київському університетах, друзі проводили канікули у Кліщинцях, Гриньках, Жовниному. У цих мальовничих присульських селах вони відпочивали, зачитувалися "Енеїдою" і "Кобзарем", записували народні пісні.

Любов до українського слова прийшла до Михайла під час навчання у Полтавській гімназії. Він пише перші поезії, захоплюється театром.

З 1867 року живе у Києві, розгортає літературну, громадсько-видавничу і театральну діяльність, зокрема бере участь у роботі Південно-Західного відділу Російського географічного товариства та Київського літературно-артистичного товариства. На початку 80-х років видав альманах "Рада", який дістав високу оцінку І. Франка.

Як поет М. Старицький почав з перекладів творів О. Пушкіна, М. Лермонтова, М. Некрасова, інших слов'янських поетів. Виходять в його перекладах "Байки І. Крилова", "Сербські народні думи і пісні", "Казки" Г. Андерсена.

Перші поезії М. Старицького з'являються друком в австрійській Галичині під псевдонімом "Гетьманець".

Найсильніше художньо розроблено в його поезії тему України ("Нива", "До України", "До молоді") і тему народного безправ'я і злиднів ("Весна", "Край коминка", "Швачка", "Сумно і темряво...", "І гвалт, і кров", "Місто") і близьку до неї – політичного та національного гноблення ("Занадто вже!", "За лихими владарями", "Що не день, то гірша мир трухлявий", "Серце моє нудне...", "Нема правди" та ін.).

Окрему сторінку поезії М. Старицького становить пейзажна та інтимна лірика, яка відповідає духові української народної пісні: "Жадання", "На озері", "Сльоза", "Виклик" ("Ніч яка, Господи! Місячна зоряна..."). Більшість цих поетичних перлин покладені на музику М. Лисенком та іншими композиторами і стали улюбленими народними піснями.

М.П. Старицький дбав про силу й виразність слова, вводив нові поняття, створюючи власні неологізми.

З серпня 1883 року М. Старицький – директор трупи М. Кропивницького, у 1885 році очолив нову трупу. У 1892 – 1897 роках – директор і режисер трупи М. Садовського. З гідною подиву енергією він долає численні чиновницькі заборони на гастролі, створює при театрі хор та оркестр, оновлює декорації, реквізит. Організаційна робота Старицького поширюється не лише на Україну: він – один з організаторів Всеросійського театрального товариства, ініціатор скликання Першого Всеросійського з'їзду діячів сцени.

Розвитку театральної справи М.П. Старицький віддав не лише своє вміння, організаторські здібності, а й власні кошти.

Вистави театрального колективу, очолюваного М. Старицьким, мали великий успіх у глядачів не тільки в Україні, а й у багатьох губерніях Росії. Як режисер дбав про сценічну довершеність п'єс, про збагачення репертуару.

„Я думаю, що моя сила найбільша в драмі”, – писав М. Старицький І. Франкові. Драматург написав більш як 30 п'єс оригінальних (на запозичені сюжети популярних прозових творів) і ґрунтовно перероблених малосценічних драм інших авторів.

Серед оригінальних творів письменника найвищої оцінки заслуговують соціально-психологічні драми „Не судилось”, „Талан”, „У темряві”, „Крест жизни”, „Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці”.

Зацікавленість історичним минулим спонукала драматурга написати ряд п'єс у героїко-романтичному ключі. Це драми „Богдан Хмельницький”, „Маруся Богуславка”, „Оборона Буші”.

Працював М. Старицький і в популярному тоді жанрі водевілю („Як ковбаса та чарка, то минеться й сварка”, „Помодньому”, „Чарівний сон”).

Значне місце в театральних репертуарах посідають інсценізації та драматичні переробки М. Старицького. Популярними стали такі з них, як „За двома зайцями” (за сюжетом малосценічної драми І. Нечуя-Левицького „На Кожум'яках”), „Циганка Аза” (за повістю І. Крашевського „Хата за селом”), „Чорноморці” (за „Чорноморським побитом на Кубані” Я. Кухаренка), інсценізації повістей М. Гоголя „Різдвяна ніч”, „Сорочинський ярмарок”, „Тарас Бульба”.

У 80-90-ті роки М. Старицький заявив про себе як автор історичних романів і повістей. Це роман-трилогія „Богдан Хмельницький”, „Облога Буші”, „Молодість Мазепи”, „Руїна”, „Останні орли”.

Романи й повісті письменника позначаються широтою охоплення історичних і політичних подій, динамічним, гострим сюжетом, точністю побутових реалій, неповторним колоритом. Створена у складний час межі століть, його історична проза утверджувала національну свідомість, підтримувала віру в невичерпність народних сил, у здатність народу, нації відродитися для нового життя, знайти свою історичну дорогу.

Помер М.П. Старицький 27 квітня 1904 року у Києві.

Протягом життя письменник неодноразово відвідував рідне село. Кліщинці увійшли в поезію Старицького, а його поезія виїшла з них.

У кінці життя, залишаючи рідні Кліщинці, він звертався до своїх земляків:

*Вітаю я коханих спадщиків!
Ростіть, цвітійте і добувайтеся долі,
Аби не знать ні твалту, ні неволі,
Які й тепер іще гнітять батьків...*

У 1959 році у зв'язку з будівництвом Кременчуцької ГЕС Кліщинці перебралися з долини Сули на захід, на підвищену терасу Дніпра. Але „кохані спадщики” перекинули місток у минуле, до свого коріння. У 1976 році у селі встановлено бюст М.П. Старицького, а у 1982 році відкрито музей письменника. З його експозиціями знайомились делегації не тільки міст і сіл України, а й Росії, Вірменії, Чехії, Словаччини, Польщі.

Дослідженням творчості письменника займаються науковці Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького. На його базі проходять Всеукраїнські наукові конференції, присвячені видатному землякові.

На вшанування пам'яті М. Старицького у 2001 році спільним рішенням Чорнобаївської районної адміністрації та обласної письменницької організації засновано літературно-мистецьку премію імені М.П. Старицького.

Своєрідним заповітом для земляків письменника звучать його слова:

*Нехай Україна у щасті буя –
У тім нагорода і втіха моя.*

„ВІДОМА-НЕВІДОМА” ПРОЗА МИХАЙЛА СТАРИЦЬКОГО

Діяльність М.П. Старицького така осяжна й багатогранна, що лише майбутній дослідник може сповна поцінувати її і розібратися в ній.

Олена Пчілка

Винесені епіграфом слова Олени Пчілки були написані над свіжою могилою Михайла Старицького. З висоти нашого часу їх слушність зовсім очевидна. Є тому немало причин, окремі з яких спробуємо визначити нижче. Назагал же після ознайомлення з переважною більшістю того, що написано про М. Старицького, складається якість не надто чітко окреслене відчуття. Здається, над усією спадщиною митця і над окремими її – спадщини – складниками нависає певна упередженість, часто породжена ситуативними, суб'єктивними, може, не завжди зваженими оцінками авторитетних людей чи якимись „нормативними” документами, або ж вимушеною чи невимушеною інерцією мислення, підкріпленою певною лінькуватістю того ж мислення, небажанням „іще раз розібратися” в тому, про що писали класики і „класики” тощо. Інакше як зрозуміти факт, що лише поезія Старицького удостоїлася досить глибокої наукової уваги, що драматургія на таку увагу дочекалася тільки в останні десятиліття, хоч тут (як і в поезії теж, хоч, може, меншою мірою) іще триває осмислення й переосмислення, певна боротьба з давніми чи ближчими стереотипними оцінками, що ті ж за давніми й далеко не завжди слушні оцінки-стереотипи тяжіють над перекладами і театральною діяльністю Старицького... Ну а за прозу й говорити годі. Окремі статті з приводу окремих публікацій чи „класичні” вже за частотністю вживань фрази про те, що „цікава й об'ємна прозова спадщина Старицького є малодослідженою”, зустрічаємо в багатьох матеріалах про письменника від винятково сумлінного й компе-

тентного Івана Франка до останніх за часом досліджень. Отже, поки що можемо констатувати, що про повноту поцінування спадщини Михайла Старицького говорити явно зарано. Причому, про всі його творчі іпостасі. Але за прозовий доробок – особливо.

Чому склалася така ситуація? Як вона пояснюється? В одній із останніх за часом версій, де фактично узагальнюються можливі мотиви, зазначається, що „дослідників відлякувало й дражливе для застійних часів витлумачення деяких історичних осіб (звісно, що тут найперше мається на увазі Іван Мазепа з відомої вже нині діалогії „Молодість Мазепи” і „Руїна” – В.П.), і співавторство з дочкою Л. Старицькою-Черняхівською, яка в 1929-1930 рр. проходила по судовому процесі у так званій „справі СВУ”. На заваді ставала також і російськомовність ряду творів...”. До цих цілком слушно названих причин недостатнього осмислення прози М. Старицького, які потребують певних коментарів, слід, вважаємо, долучити й інші, можливо, менш важливі, але супутні. Мається на увазі, по-перше, не така вже й легка доступність ряду прозових речей письменника з причин суто видавничих чи й ідеологічних. А по-друге, котре певним чином кореспондується і з „по-перше”, ситуація з прозою Михайла Старицького якоюсь мірою була схожа на ситуацію з романами Вальтера Скотта, як про неї пише одна з діаспорних українських дослідниць. „При вивченні романів Скотта, – зауважує Романа Багрій, – головна складність у тому, що їх дуже багато, – загалом двадцять шість, і, принаймні на перший погляд, вони здаються досить-таки різними як за змістом, так і формою. Доволі поширена також думка, що не всі твори однаково високої якості”. Щодо останньої тези, то вона, навіть у гострішому варіанті, частенько прилагоджувалася до прозових речей Михайла Старицького і має свої „історичні корені”, на що ми нижче звернемо увагу. А щодо обсягу прозової спадщини М. Старицького, то вона справді об’ємна й різногранна – і за жанрами, й за проблематикою. „Крім семи великих історичних романів і шести повістей, – зазначається у коментарях восьмитомника, – М. Старицький написав ще кілька десятків нарисів і оповідань та два автобіографічних твори...”.

Надія Левчик не тільки називає точнішу загальну цифру, але й відзначає вагу цієї частини творчості письменника: „Проза М. Старицького налічує близько 70 творів. Романи, повісті, оповідання, нариси є важливим етапом творчого шляху письменника, органічною частиною його доробку, без аналізу й розуміння якого неможлива розмова про феномен Старицького-художника, його місце і роль у розвитку вітчизняного літературного процесу”. Цілком солідаризуємося з міркуваннями Н. Левчик і вважаємо їх досить вичерпними для мотивації важливості й актуальності нашого дослідження, тим паче, що синтетичної праці про художню прозу М. Старицького таки ж немає.

Повернемося ж однак дещо назад і спробуємо легалізувати вказані вище причини невивченості, недостатньої дослідженості прозової спадщини Михайла Старицького.

Щодо „дражливого для застійних часів витлумачення деяких історичних осіб” ми вже вказали, що йдеться передовсім про Івана Мазепу – центральну постать діалогії „Молодість Мазепи” і „Руїна”. Коректно не погодимося зі словами дослідниці в частині про „застійні часи”. Гетьман Іван Мазепа, його діяння, і як його літературний образ у творах, писаних у межах Російської імперії (і Радянського Союзу), завжди були дражливими, якщо тлумачилися інакше, аніж офіційно – по-імперськи, „анафемно” – потрактовані. Ще в час роботи над твором Михайло Старицький це чудово усвідомлював. „Я тепер пишу великий роман про Мазепу, – звіщає він Дмитрові Яворницькому, – тільки що ця тема небезпечна для цензури, а в цензурнім смаку я не напишу” (т. 8, с. 588)¹. Зрештою, і написав „не в цензурнім смаку”, бо невдовзі отримав коректне й досить прозоре побажання редактора „Московского листка”, де книга друкувалася. „Добрейший Михаил Петрович!” – писав редактор. – Простите, что долго не отвечал, дела так много, что не найдется свободной минуты. Николай Иванович (Пастухов, один із видавців газети – В.П.) предлагает продолжить „Мазепу”, но боюсь одного: на первую половину уже обращено внимание; в первой половине Мазепа – чуть ли не идеальный герой и т. п. Не таков ли он будет и во второй половине романа? Это неудобно, лучше тогда возьмите другую те-

му; говорю это ради Вас же, чтобы не вышло после нежелательных недоразумений...". „Тему” ми можемо продовжити й іншими, вже пізнішими цікавими спостереженнями. Напевне ж і над „Мазепою” М. Старицький працював за допомоги доньки Людмили. Вона ж, у свою чергу, у 20-х роках, вже за радянських часів, узялася до теми „анафемного” гетьмана й написала драму „Мазепа”, котру, в свою чергу, захоплено оцінив Сергій Єфремов: „Дочитувала вчора Л.М. Черняхівська свою драму „Мазепа”, — занотував академік у щоденнику 24.03.1929 р. – Прекрасна драма! На присутніх зробила велике враження... Тільки, звичайно, ні виставити її, ні навіть надрукувати – шкода про це й думати тепер”. Як знаємо, в останньому С. Єфремов несподівано і для себе, і для інших помилюся. Після кількох кіл більшовицької цензури драма „Мазепа” побачила світ, але із досить красномовним попередженням: „до вистави по державних театрах дозволено з умовою показати соціальну роль Мазепа ближче до історичної правди”. Вийшло дуже співзвучно до побажань редактора „Московского листка” ще з царсько-імперських часів. Діалогія М. Старицького про Івана Мазепу в повному обсязі, як і драма „Іван Мазепа” Л. Старицької-Черняхівської, побачили світ уже в незалежній Україні.

Але не тільки образ гетьмана Мазепа в романах (і не тільки у прозі) Михайла Старицького викликав ідеологічну „дражливість”, муляв око цензорів. Далі ми ще зупинимось на характеристичній концепції історії України, яку сповідував письменник, на його історіософських поглядах, оцінках інших історичних діячів. Зараз же тільки означимо, що у творах М. Старицького „не зовсім такими” (з погляду імперської ідеології) були й образи Виговського, Богуна, та й Богдан Хмельницький надто вже довго вагався перед Переяславською угодою... Врешті-решт сама історія України і її відповідне художнє осмислення прозаїком, її популяризація через художні твори не були надто бажаними в „інтеграційні” підкомуністичні часи буття України.

Звісно, постать Людмили Старицької-Черняхівської в контексті небажаної „надмірної” популяризації творчості Михайла Старицького в радянській Україні була використана і зримо, й незримо. За-

ярикована як „українська буржуазна націоналістка” й майже зовсім викреслена з літературного процесу, давно загибла, Людмила Михайлівна таки ж певною (чи і значною) мірою остуджувала інтерес дослідників до спадщини М. Старицького, у творення якої вклала й багато своїх сил і небуденного таланту. Тільки в незалежній Україні й після викриття (у т. ч. і формально-юридичного) фальшивості й облудності т. зв. „процесу СВУ” з Людмили Старицької-Черняхівської були зняті всі ідеологічні табу.

Аби на цьому етапі і в цій роботі певним чином „закрити тему” Людмили Старицької-Черняхівської, її співпраці з Михайлом Старицьким, її внеску у творення різних художніх полотен у співавторстві з батьком, зауважимо, що ця проблема в останні роки отримала певне своє трактування у кваліфікованих дослідженнях, досить вичерпних і ґрунтовних. У проблемі творчих взаємин батька з донькою, у проблемі авторства ряду творів, думається, варто свідомо допустити певну умовність і далі писати в нашій роботі прізвище одного автора — Михайла Старицького, як це і триває останні десятиліття, при цьому звісно, пам'ятаючи про вагомий внесок Людмили Михайлівни. Автор останнього за часом дослідження, мислиться, має рацію, коли резюмує, що „є всі підстави стверджувати, що авторство, пальму першості, неповторності, оригінальності щодо написання історичних романів можна з упевненістю віддавати М. Старицькому-белетристу, а його дочку Л. Старицьку-Черняхівську — вважати духовно спорідненою йому сподвижницею, що не тільки допомагала зреалізувати батьківські творчі задуми, плани, а й була добрим генієм, порадником, як то і годиться не тільки батькові й дочці, а й спорідненим душам, які пліч-о-пліч працюють на спільній ниві українського письменства”.

Окремого коментування заслуговує і проблема „іншомовності” (російськомовності) прозових творів Михайла Старицького. Точніше, і його самого як одного з репрезентантів цієї проблеми, і всієї проблеми загалом, хоч вона заслуговує не на стисле коментування, а на розлоге дослідження. Неодноразово довелось не тільки читати в дослідженнях, але й чути в розмовах науковців, коли мова заходила за прозу М. Старицького, репліки про

російськомовність переважної більшості тих творів як виразник певної їх ущербності („ненашості”). Резон у такому сприйманні прози М. Старицького, очевидно ж, є. Навіть, безсумнівно, є. Напевне ж проза Михайла Старицького, явлена в інонаціональному варіанті, помітно втрачала передовсім у повноті й виразності тої ж таки сутнісної національної складової. Побіжно ж провокувала і вже згадані репліки навіть у компетентних (чи так у даному разі?) наукових колах.

Якими ж чинниками зумовлена іншомовність прозових творів М. Старицького? На це питання, як правило, відповідають досить стандартно і не без резону: явний брак у кінці XIX — на поч. XX ст. українських видань (періодики), утиски цензури і, нарешті, намагання письменника заробити прозою на хліб насущний собі й родині. У т. ч. і в буквальному розумінні. Власне, Михайло Старицький сам „підказував” такі відповіді, а його близьке оточення підтримувало тему. „Колись як обертався до редакції („Літературно-наукового вісника„ — В.П.), — писав Старицький Франкові, — чи візьметься вона друкувати історичний роман, але й редакція шановна відмовила, що се завелика штука” (т. 8, с. 601)¹. Трохи пізніше вістував Михайлові Комарову: „Хочу видавати свою українську белетристику (повісті й оповідання), їх набралось б томів на VI, та от не знаю, чи знайду видавця, а у самого грошей брак...” (т. 8, с. 610)¹. Це щодо сутужності з публікуванням. А ось інше: „...а когда наш брат, чернорабочий, лежит, то деньги не падают. Сейчас вот несу большую повесть Пастухову из малорусской жизни; если дает вперед деньги, то хорошо, а если нет, то и квартирный вопрос вырастает...” (т. 8, с. 497)¹. Добре обізнана з буттям Старицьких Олена Пчілка свого часу відповідно резюмувала, що „літературною працею, яка б мала дати такий заробіток, стали романи й повісті Михайла Петровича російською мовою, які він друкував здебільшого в московській, а інколи київській газетах”. Між іншим зауважимо, що таке аж надто „утилітарне” бачення М. Старицьким своєї творчої праці у прозі теж зумовлювало відповідну реакцію частини дослідників, котрі, думається, помітно недооцінювали прозаїка саме як митця, як майстра, котрий за будь-яких умов не до-

зволить собі гендлювати сутнісними законами красного письменства. Не такого він був характеру, не такої вдачі, аби заради „насушника” (його вислів, див. т. 8, с. 590)¹ пожертвувати канонами мистецтва і своїм добрим ім'ям. Але це так, справді „між іншим”. Тим паче, що „мовне” питання цілком видимо боліло й самому Старицькому. „Знов я одержав оце наказ із Москви на історичний роман „Мазепу”, — писав Михайло Петрович Кесареві (Цезареві) Білиловському, — хтів би разом писати по-російськи і по-українськи, щоб хоч у Галичині друкувати поки абощо, та й удався до одеситів, чи не можна цього українського видання прилаштувати до „Южно-руського видавництва”, щоб хоч малу оплату дали, — хоч, мовляв, на папір та переписку, — та й не озиваються щось... Бере мене превеликий жаль, що й „Хмельницький” (...) виходить тільки по-російськи, бо там платять гроші, на які я тільки й живу, а по-українськи — нема спромоги такого романа видати... Так би хотілося завершити будови нашої літературної мови таким романом, та ба! — „вже до снаги, бач, розплатився...” (т. 8, с. 580-581)¹. Зауважимо й на тому, що попри все Старицький, частіше стараннями й допомогою доньки Людмили, спромагався й на українськомовні варіанти окремих прозових творів, тієї ж „Облоги Буші”.

Розглянутий аспект „мовної” проблеми у випадку зі Старицьким складає, мислимо, загалом незначну, сказати б, видиму частину „айсберга” цієї ж проблеми. Сутнісно вона набагато глибша, концептуальніша і стосується питання національної ідентичності літературних явищ. Простіше ж кажучи, — питання належності художнього твору (творів) до певної національної літератури. Проблема національної ідентичності (чи ідентифікації) являє собою такий важливий об'єкт уваги, над котрим замислюються віддавна і часто. „... В кожній епосі (принаймні, за останні півтисячі років), — пише Михайло Наєнко, — є проблеми, котрі мають вигляд ледве чи не вічних і тому неперехідних. Одна з них — проблема ідентичності, котра на певному етапі розвитку людської цивілізації набула свого різновиду як ідентичність національна...”. Стосовно України й української літератури, зважаючи на їх буття протягом цілих століть в особливих — коло-

ніальних — умовах, означена проблема є особливо важливою і значущою. Наше письменство знає принаймні кілька історичних періодів, коли, скажемо так, національна українська література творилася не національною, не українською (звісно ж, з урахуванням її тодішньої специфіки) мовою. Відома ситуація творення українськими авторами (Ю. Дрогобич, П. Русин, М. Гусовський, С. Пекалід, С. Оріховський, С. Кленович та ін.) художніх речей латиномовних чи польськомовних, у яких ішлося ж здебільшого про Україну. Це — епоха європейського Ренесансу. „Для давнього автора, — пише про ту ситуацію сучасна дослідниця, — вибір мови написання диктувався тим, для якої аудиторії він призначався. Народну мову підняли на щит лише романтики, а для давніх авторів визначальним було те, щоб їхні твори дійшли до читача. Це було право вільного вибору митця — звернутися до тієї мови, яка давала найкращу можливість для творчого самовираження. Певну роль відіграло також те, що польська і латинська мови були більш літературно оброблені, ніж тогочасна книжно-українська, до того ж їх використання у функції літературних мов уже було звичним явищем”. Щодо використання латинської мови, певної „модності” її в європейських літературах ренесансної пори свого часу писав і Василь Яременко, наголошуючи, що „латинська мова була засобом безпосереднього проникнення в глибину віків і спілкування між ними, між освіченими людьми всієї Європи, давала змогу переносити на будь-який національний ґрунт багатство думки і красу слова. Поети XV — XVI ст. були слугами латинського Парнасу, латинською мовою вони прагнули повідати цілому світові про свій народ та землю”.

Помітно інша ситуація із фактором російськомовності в українській літературі. Особливість передовсім та, що про „право вільного вибору митця”, як у випадку з вибором латинської мови, тут найчастіше не йшлося. Через цілий ряд обставин, у т. ч. й залучення „адміністративного ресурсу” — світської, церковної цензури або й прямої заборони „малороссийского наречия”, активнішого адаптування лінгвістичного ресурсу церковнослов'янської мови до потреб утворюваної російської книжно-літературної мови тощо, свобода вибору мови творів українсь-

кими авторами, особливо у XVIII столітті, була зведена до мінімуму, якщо не нанівець. Лишалася хіба що „право анонімності” для українськомовних творів та літературні речі у стилі „низького бароко” (А в дужках принагідно зауважимо, пославшись на вже цитовані уривки з листів М. Старицького, що і для нього, вже на рубежі XIX—XX століть, свобода вибору мови творів була дуже суттєво обмежена, в т. ч. й економічно-побутовими факторами).

Ледь не всезагальний російськомовний пресинг у XVIII столітті з одного боку, як зазначалося, до крайніх меж звузив сферу українськомовного писання літератури, а з другого, чого, звичайно ж, прагнули „обрусителі”, посутньо вплинув на деформацію в потрібний для імперії бік естетичних смаків українських літераторів, більшість із яких, навіть будучи патріотично щодо України налаштованими, вважали цілком природним іншомовне (не мовою тої національності до якої належав автор) творення літературних текстів. Досить показова тут ситуація зі знаменитою „Історією Русів”, котра була написана тодішньою російською мовою. Автор останньої за часом написання монографії про „Історію Русів” Ярослав Мишанич називає цей факт (російськомовність) винятком і тут же зауважує, що „означення пам'ятки як винятку швидше умовне, воно відображає не стільки тенденцію, скільки літературні смаки того суспільного стану, з якого походив автор”. Так поступово формувалися в митрополії відповідна літературно-естетична система й ціла плеяда талановитих українців, які писали російською мовою. Вже стали хрестоматійними в цьому сенсі імена В. Наріжного, В. Капніста, А. Погорельського, О. Сомова та ін., а „випадок Миколи Гоголя” давно вже є полем гострих (правда, переважно заочних) дискусій у літературознавстві. Правда, з боку української літературознавчої науки дискусія й аргументація розгортаються переважно у площині науки і конкретних фактів, у т. ч. й означених самим Гоголем, висловлюються цілком виважені судження про нього як про письменника і українського, і російського (наприклад, Вал. Шевчук: „...чи був Гоголь письменником українським чи російським? Кожному зрозуміло: вийняти його творчість з української

літератури та з українського літературного процесу — річ немислима: і „Вечори”, і „Миргород” із „Тарасом Бульбою” безсумнівно твори українського контексту. Але мав рацію і Федір Достоевський, говорячи, що ціле покоління російських письменників вийшло із „Шинелі” Гоголя, і це справді так, бо Гоголь творив і в контексті російської літератури, отже був не тільки українським, але й російським письменником”). У російському ж літературознавстві на цю тему домінує агресивне неприйняття поглядів опонентів, породжене насамперед ідеологічними причинами й обставинами. „Таких Гоголя і Шевченка вони (росіяни — В.П.) не знають і не хочуть знати», — резюмував ситуацію вже самою назвою свого недавнього інтерв'ю авторитетний дослідник Юрій Барабаш. У такому стані речей чогось надособливого, власне, й немає: досить узвичаєна система взаємин між метрополією і колонією. Тим паче коли йдеться про Росію-метрополію, котра за цілі століття сформувала систему послідовного привласнення чужого взагалі й особливо безкомпромісного привласнення того з чужого (колоніального), чого в самій метрополії не було. Тут справно діяв принцип вибірковості, який у випадку з Гоголем виявився особливо показовим. Зацитуємо дуже слушне в цьому сенсі міркування Олега Ільницького: „Треба пам'ятати, що імперія доволі вибірково (розрядка наша — В.П.) вводила в російську культуру певну інтелектуальну продукцію чи індивідів. Скажімо, існує багато написаних українцями російськомовних творів, які не ввійшли до канону російської літератури. Ані ці твори, ані їхні автори не стають приводом для суперечок; їхня „приналежність” до української культури не викликає жодних претензій із російського боку. Гоголь тут є винятком. Як і, звичайно ж (...), такі постаті, як Костомаров і Потебня, і цей ряд особистостей можна легко продовжити. Вибір імен є символічним: російська національна формація приймала не кожен виготовлений в імперії російськомовний текст — а лише той, який досяг всеімперського („всеросійського”) визнання. Імперський дискурс наполягав на „російському” походженні цієї „універсальної” (високої) культури, незалежно від її етнічного або культурного коріння”. Услід за міркуванням О. Ільницького ми можемо називати

імена багатьох українців, які писали і російськомовні твори, але при цьому майже чи й зовсім обійдені увагою російського літературознавства. Чи не найпоказовіші тут, мабуть, Г. Квітка-Основ'яненко та Є. Гребінка). Дивним є те, що й українська наука про літературу досі не виробила чітких позицій у цій проблемі. Ті ж російськомовні твори згаданих і не згаданих українських письменників у ряді оглядів чи історій літератури або зовсім обійдені увагою, або скупенько розглядаються з багатьма супутніми обмовками. Дуже показова в цьому плані ситуація з російськомовними повістями Тараса Шевченка, котрі практично не те що не аналізуються, а й не згадуються у відповідних розділах навіть найновішої „Історії української літератури ХІХ століття” (кн. 2, К., 1996; кн. 3, К., 1997), видрукуваної вже в незалежній Україні. Звичайно ж, не згадуються Шевченкові (та й інших українців) твори й у відповідних виданнях з історії російської літератури. То що ж, вони „нічий”? Звичайно, мова твору є одним із основоположних чинників його національної ідентифікації, але не є абсолютно визначальним. Частково про це вже йшлося вище, та проблема потребує певного додаткового обґрунтування. Один із діаспорних українських літературознавців Володимир Державин у статті „на тему” висловив цілком слушне міркування про те, що „мовний чинник... сам із себе нічого не вирішує” в питанні належності чи неналежності художнього твору до певної національної літератури. „Тарас Бульба” — продовжує він, — безперечно, належить до найспецифічнішого в українській національній літературі, так само як французькі поезії та листи Р.М. Рільке — до найспецифічніших в норвезькій”. Схоже на цю тему висловлюється й Зіновія Франко. Визнаючи мову важливим засобом „остаточної національної ідентифікації”, у т. ч. й українську мову для творів української літератури, дослідниця заперечує абсолютизацію цього фактора: „Вона ж (мова — В.П.) була і залишається його (твору — В.П.) першоелементом, першоджерелом, способом виразу особистості, способом сприймання і пізнання навколишнього світу. Все це так. Але разом з тим це твердження не можна абсолютизувати насамперед тому, що літературна мова є все ж таки явищем історичним і як таке має для

свого визначення історичний, тобто співвідносний тому чи іншому етапові, підхід і „ключ розуміння”. Теоретизуючи далі, можна додати, що проблема двомовності (чи й багатомовності) актуальна не тільки для українського письменства. Дослідники й інших літератур осмислювали її, шукали і знаходили й інші мотиваційні фактори, на які міг зважати автор при виборі мови твору. Балканець Й. Станишич, скажімо, зауважує, що „іншомовна творчість характерна для переломних моментів у суспільстві, в літературі, в письменницькій долі, вона може бути пов'язана із середовищем, у якому розвивалася авторська індивідуальність, в окремих випадках — особливою схильністю деяких авторів до сприйняття інших культур — що теж, як правило, зумовлено якимись більш загальними причинами”.

Уведемо тут принагідну репліку: у „випадку Старицького” із перелічених чинників вибору мови не без інтересу можуть частково сприйнятися чи не всі з них. Але справді лише частково.

Загальний же „ключ розуміння” до іншомовності чи двомовності багатьох українських письменників майже всього ХІХ століття, і до нього схиляється дедалі більше науковців, полягає у відносній органічності саме такої їх з'яви, органічності, детермінованої цілим комплексом чинників і обставин (геополітичних, суспільних, етнопсихологічних, ідеологічних і т. д.). То вже де-що інше питання, як потрактувати історичне „моделювання” тих обставин і чинників. Але ж, відомо, історія не визнає умовного способу. Мусимо визнати іншомовне (не національною мовою) чи двомовне творення літературних текстів багатьма українськими письменниками ХІХ століття як детерміновану тогочасну об'єктивну реальність і розглядати ті тексти в руслі таки ж українського письменства, тим паче, що й об'єктом художнього зображення у тих творах були переважно український світ і український характер. А „звертання до іншої мови було звертанням до іншого варіанта, тим більше, що ця друга мова, — а нею була російська, — під пером українського письменника, як, скажімо, Г. Квітки-Основ'яненка, Т. Шевченка чи М. Гоголя (додамо — і М. Старицького — В.П.), була скоріше русифікованим варіантом української мови, ніж чистою російською літературною мовою”

(З. Франко). Ця ж дослідниця і там само додає, що іншомовне творення (а воно в ХІХ ст. було, як знаємо, не тільки російською, а й польською, німецькою мовами — Федькович, Франко, Кобилянська та ін.) було „скоріше даниною двом традиціям, які злилися у свідомості українського інтелігента тієї доби”.

Історично склалося так, що якраз Михайлові Старицькому „випало” завершувати цей своєрідний етап розвитку українського художнього слова. Принаймні саме його називають у контексті відповідної розмови. Відтак, думається, маємо всі підстави розглядати всю художню прозу, всю творчу спадщину М. Старицького в контексті українського письменства. Тим паче, що й сам письменник недвозначно заявляв, що пише „для рідної України”.

* * *

Згадуваний вище „Бібліографічний покажчик” публікацій творів М. Старицького і матеріалів про нього від 1865 року, коли з'явилися перші видруки творів письменника, й до року 1987-го, коли завершувалась підготовка 6-томного видання до 150-літнього ювілею М. Старицького, дає змогу скласти навіть суто візуальне враження про „публікаційну активність” самого письменника і частотність появи матеріалів про нього. З певною мірою умовності можна сказати, що періодами такої активності була роки, які в новіших періодизаціях прийнято називати роками українського національного відродження, духовного відродження. Ще раз наголосимо на зрозумілій умовності підходу. Так от, дуже врожайними для Михайла Старицького були роки 80 — 90 — 900-ті — за його життя, коли, попри численні перешкоди і труднощі, письменник подвижницьки працював. І сам не був обійдений увагою критиків і „критиків”, особливо останніх, яких у житті М. Старицького не бракувало. Рубіж ХІХ — ХХ століть видався для українського письменства, як відомо, вельми обнадійливим.

У перші помертні роки, а за ними і 20-ті — епоха „українського ренесансу”, — відзначалися увагою до спадщини класика: й донька Людмила Михайлівна старалася, і щирі шанувальники таланту Старицького з числа його молодших колег. У 20-х же,

природно, ставала на крило й поступово міцніла українська літературознавча думка — різноспрямована, та незрівнянно старанна і похвально всеохопна, не обходила увагою і творчості Михайла Старицького. Фінал „українського відродження” 20-х відомий...

Найкупішою для Михайла Старицького виявилася саме сталінська епоха: з 1931 по 1954 рік виходили рідкісні (кількісно!) публікації, й тільки 100-літній ювілей письменника дещо пожвавив ситуацію. Очевидно, і „соцпоходження” підвело, і члени родини виявилися не на належній ідейній висоті, але факт лишається фактом.

Тільки з другої половини 50-х накреслився видимий публікаційний „прорив”, котрий логічно завершився, живлений духом шістдесятництва, першим багатотомним виданням творів (8 томів у 10 книгах), появою монографічних досліджень Л. Сокирка, Й. Куриленка, М. Комишанченка, досить численних статей, переважно — передмов.

Звісно, якісно новий етап і в осмисленні творчої спадщини Михайла Старицького, і в публікаційності (нарешті, масовими тиражами вийшла диалогія про І. Мазепу) настав у роки незалежності, на хвилі щойно відзначеного 150-ліття з дня народження письменника-класика.

Відзначивши усе це, мусимо тут же зауважити, що літературознавча думка на „тему Старицького”, по-перше, еволюціонувала в досить тісній і прямій відповідності й сув'язі з публікаціями творів, а по-друге, левову частину уваги приділяла поезії і драматургії письменника. Проза, як і раніше, особливою увагою не користувалася.

Але, на наше переконання, варто все ж проаналізувати й ту „не особливу увагу” до прози М. Старицького, простежити еволюцію суджень, якщо вона була, означити основні проблемно-тематичні аспекти, на яких критикою акцентувалася більша чи менша увага. Забігаючи дещо вперед, висловимо й думку про те, що, очевидно, причини відносної неуваги літературознавців до прози М. Старицького, крім усіх інших причин, слід шукати і в

найраніших критичних вислідах істориків українського письменства.

Першим у цьому ряду варто б назвати Омеляна Огоновського з його „Історією літератури української”, в котрій таки немало місця відведено творчості М. Старицького, але ж тільки поезії і драматургії, та й то далеко не всій, адже О. Огоновський свою „Історію” писав і друкував наприкінці 1880-х — на самому початку 1890-х років, коли Старицький до прози тільки підступав, та і багатьох поетичних — драматичних творів ще не існувало. Отже, тут, як бачимо, „об'єктивна реальність”.

По суті ж першим поцінувально-критичним підступом до прози Михайла Старицького, думається, можна вважати дослідження Івана Франка. Перманентна увага останнього не тільки до літературних набутоків, але й до особистості, громадських інтересів М. Старицького обернулася досить численними оціночними характеристиками в багатьох статтях і працях, класично ґрунтовною розвідкою „Михайло П[єтрович] Старицький”. Але й тут мусимо зазначити, що І. Франко писав переважно про Старицького-поета, Старицького-перекладача, Старицького-драматурга і видавця. Про Старицького-прозаїка ж сказано зовсім мало в усій обсяжній літературознавчій спадщині Івана Яковича. Однак і на цьому „мінімумі” варто зупинитись, адже, думається, негативна оцінка дуже авторитетного І. Франка певною (якщо не значною) мірою зумовила стримано-критичне ставлення до прози М. Старицького в наступні десятиліття.

Прочитаймо у Франка: „В останніх роках життя Старицький, відсунувшись від театру, зайнявся, потрохи до спілки зі своєю дочкою Людмилою, писанням просторих історичних повістей з часів Хмельниччини, „Богдан Хмельницький” і „Облога Буші”. Сі повісті, писані російською мовою, мають дуже малу літературну вартість задля слабого ознайомлення автора з відносинами і людьми України з половини XVII віку”. Чи справедливий такий присуд? Тим паче, що він чи не єдиний оціночний щодо прози М. Старицького у всьому літературознавстві І. Франка. Мислиться, що на Франковій оцінці позначилися принаймні кілька факторів. По-перше, І. Франкові явно була невідомою вся прозо-

ва спадщина М. Старицького. Звернімо увагу, в цитованому уривкові згадуються тільки два твори — трилогія і „Буша”. А відтак учений не міг мати повнішої уяви. По-друге (а воно певною мірою впливає і на „по-перше”), прозові твори писалися Старицьким переважно російською мовою зі зрозумілих і пояснюваних самим письменником причин (ми на них указували вище). Мова прозових творів теж могла визначати певну Франкову упереженість. Більше того, у цитованій фразі він на цьому наголошує. Нарешті, по-третє і загалом досить властиве для Франка. Про прозу М. Старицького він пише в оглядовому нарисі, де не мав можливості (чи й бажання) розписувати ширше й аналітичніше. Більше того, Франків історико-літературний нарис хронологічно мав завершуватись „до 1890 р.”, отже, про літературні справи наступного десятиліття ішлося принагідно, „за інерцією” думки. Тож, думається, авторитетну думку Івана Франка щодо прози Михайла Старицького треба брати до уваги, але не надавати їй якогось посутньо визначального, тим паче вирішального значення.

Очевидно, з цілого ряду причин, серед яких, можливо, і Франкова прохолодність щодо прози М.Старицького, ця творча іпостась письменника-класика не знайшла практично жодного відгомону в ряді історій українського письменства першої половини ХХ століття, написаних і в Україні (С. Єфремов, А. Шамрай, О. Дорошкевич), і в зарубіжжі (Б. Лепкий, М. Гнатишак, М. Глобенко-Оглоблин), але кожен із названих авторів хоча б коротко висловився щодо поезії і драматургії М. Старицького. Тільки Володимир Коряк з відомою і дуже своєрідною його методологією й концепцією українського письменства спромігся на позначені такою ж методологічною своєрідністю стислі характеристичні судження про історичну прозу М. Старицького взагалі („Досить тільки згадати, що після Куліша Старицький з дочкою писав російською мовою епопею Хмельниччини й Січи („Перед бурею”), де відроджується стара козакофільська романтика і теплою симпатією зігріто побутове православ'є „нашого народу”, що його так паплюжив Куліш-просвітитель. Просвітянство було вже занепадом буржуазного письменства в такій же мірі, як і

модернізм”), і про історичну повість „Облога Буші” зокрема (там само, с. 218-219). Щодо останньої критик вдався і до видимого зверхнього іронізування: „Будова повісти взагалі нагадує Тараса Бульбу, її провідний настрій, що зробився пануючим у Каченковській історичній белетристиці — палкий „ненькопатріотизм...”. Врешті-решт ідейність „Облоги Буші” В. Коряк поєднав з „петлюрівщиною”...

У 20-х роках з'явилися деякі вартісні й цікаві нам публікації, та до них спідручніше буде звернутися в розгляді проблеми індивідуальної творчої манери М. Старицького. Тут же стануть у пригоді і більшість зі згаданих історій літератури.

Пильніша й аналітичніша увага прозі Михайла Старицького стала приділятися в кінці 50-х — у 60-х роках ХХ століття, коли, по-перше, з'явилися монографії Миколи Сиротюка про українську історичну прозу радянських часів, а по-друге, коли побачили світ літературно-критичні нариси Л. Сокирка, Й. Куриленка й М. Комишанченка, написані „персонально” про класика українського письменства. Безсумнівно, кожен із названих дослідників посприяв дальшому осмисленню творчої спадщини класика. М. Сиротюк, скажімо, певною мірою вписав історичні романи й повісті М. Старицького до контексту історичної теми в українському письменстві ХІХ століття, означив навіть деякі точки дотикання з відповідними темами (й авторами) в зарубіжних літературах, а ще дуже стисло висловився з приводу сюжетів трилогії про Хмельниччину, „Облоги Буші” й роману про Кармалюка.

Із авторів названих монографічних досліджень за прозу М. Старицького розлогіше вів мову Лука Сокирко, стисліше — Йосип Куриленко і зовсім стисло — Максим Комишанченко. Перший із них приділяє увагу і прозовим перекладам Старицького, частково аналізує і твори Михайла Петровича не на історичну тематику, але, звісно, найбільше мовить за історичні романи й повісті. Про це ж, крім перекладів, але в помітно меншому об'ємі, писав і Й. Куриленко.

Що ж до аналізу всіма згаданими літературознавцями конкретних художніх полотен М. Старицького, то його — аналізу — фактично не було. Був більш чи менш стислий, дуже загальний

переказ фабульних перипетій із вибіркоvim коментуванням чи якогось образу, чи відповідності зображуваного історичним реаліям, чи виявам певних стильових ознак. При всьому цьому раз-по-раз із дослідницьких текстів проступали зрозумілі рудименти панівної „естетики від ідеології”, репліки про оспівування „віковичної дружби”, про „розвінчання вигадок українських буржуазних націоналістів”, про те, що в дечому Михайло Старицький „не піднявся до розуміння”, „був обмежений” і т. д. Мовлячи про стильові характеристики прози Старицького, переважно історичної тематики, літературознавці виявляли ознаки й реалізму, і романтизму, але ніяким глибшим чином не висловлювалися про чинники, які формували саме такий стильовий вибір прозаїка. Хіба що й тут інколи не обходилися без „контрпропаганди”: „Хоч у загалом реалістичний стиль роману (трилогії „Богдан Хмельницький” — В.П.) часто вриваються елементи романтики, — пише один із критиків, — це не зашкодило (!? — В.П.) правдивому відтворенню подій”. Зрозуміло, отже, що в пору всезагального наступу й домінування „випробуваного творчого методу радянської літератури” — соцреалізму всякі романтизми виставлялися й почувалися пасинками.

Особливо 60-ті й частково 70-ті роки минулого століття, на які випало ювілейне 125-ліття Михайла Старицького, ознаменувалися появою досить численних і значною мірою вартісних у науковому сенсі публікацій про окремі прозові твори письменника чи у вигляді передмов, чи у формі журнальних статей. Кожна з цих публікацій так чи інакше поглиблювала й поширювала рівень осмислення прозового доробку Михайла Старицького, теж, правда, подекуди зберігаючи так само зрозумілі ідеологізовані акценти. Та за всіх можливих, побачених із висоти часу і в умовах ідеологічного плюралізму, огріхів публікації становлять безсумнівний інтерес, багаті фактажем і науковими міркуваннями. Так, скажімо, дослідження В.У. Олійника, одного із послідовних і сумлінних дослідників спадщини М. Старицького 60-70-х років, автора ряду статей і передмов, кваліфіковано й аргументовано розкривають типологічні паралелі між „Гайдамаками” Т. Шевченка й „Останніми орлами” М. Старицького (відповідна

стаття), певним чином висвітлюють питання джерельної бази для обох письменників у їх осмисленні гайдамацького повстання, торкаються проблем історичної правди й художнього домислу, ролі особистості й народу в історії тощо. Стаття ж В. Олійника „Про маловідомий історичний художній твір М.П. Старицького” по суті стала першим серйозним науковим оприлюдненням інформації про діалогію М. Старицького „Молодість Мазепи” і „Руїна”, першою спробою історіософського й літературознавчого аналізу твору. Правда, всупереч навіть самому М. Старицькому, котрий свого часу в листі до Д. Яворницького зазначав, що пише „великий роман про Мазепу” (т. 8, с. 588)¹, В. Олійник мовить, що „письменник написав і опублікував діалогію про Петра Дорошенка — „Молодість Мазепи” (1898) і „Руїна” (1899)”. Мабуть, це було своєрідним маскуванням, адже про гетьмана Івана Мазепу і за радянських часів говорити у „нелайливому” контексті було неможливо. Тож і саму статтю могли не надрукувати, адже ідеологічні „заморозки” після відомої „відлиги” 60-х тоді вже почалися. Правда, і постать гетьмана Петра Дорошенка в радянській історіографії була явно не „бездоганною”, хіба що над цим діячем не висіла всезагальна анафема. Вміщена в історичному журналі стаття В. Олійника і проблематику твору споглядала скоріше „очима історика”, а не літературознавця. Стаття цікава ще й тим, як у ній всіляко оминається навіть ім'я головного героя. Але й у такому вигляді вона була важливою і потрібною як своєрідна спроба легалізації наукової розмови про твір, котрий довго замовчувався зі зрозумілих причин.

Ще один дослідник із Кам'янця-Подільського В.І. Тищенко в 60-80-х роках написав кілька статей і брошуру, присвячених аналізу різних аспектів роману М. Старицького „Разбойник Кармалюк” — джерел твору, місця роману М. Старицького серед інших творів українського письменства про Кармалюка (Марка Вовчка, В. Кучера, В. Канівця, В. Гжицького), концепції головного героя тощо. Серед інших публікацій В. Тищенка найбільший інтерес, на наш погляд, має стаття „Джерела роману М.П. Старицького „Разбойник Кармалюк”, в якій автор, зокрема, називає літературно-історичні, етнографічні і фольклорні джере-

ла, котрі використав при написанні твору прозаїк, і відзначає „творче, великою мірою критичне використання письменником (М. Старицьким — В.П.) цих джерел. Старицький завжди залишався, — стверджує літературознавець, — оригінальним художником; окремих, взятих з книги, статті чи переказу, факт він міг розгорнути в широку картину з новою проблематикою і своєрідним змістом”.

Серйозну наукову розвідку про роман Михайла Старицького „Останні орли” являє собою досить розлогою стаття В.Г. Беляєва „Доля письменника і доля його роману”. Вона цікава критичним осмисленням деяких раніших розвідок про цей твір класика, рівнем науковості — досить тісним і органічним „ув'язуванням” різних структурних складників цього епічного твору, аналізом його образної структури тощо. Цікаві й перспективні міркування автора статті і щодо творчої співпраці М. Старицького з донькою Людмилою, але тільки до тої межі, коли в хід пускаються „заборонені прийоми” — фактичні звинувачення на адресу ще одного дослідника С. Білоконя за його сміливу спробу (хоча б на рівні публічної пропозиції, що для тих часів уже було немало) актуалізувати хоча б у пам'яті сучасників-українців імена В. Антоновича, І. Стешенка, тої ж Л. Старицької-Черняхівської. Такі звинувачення, дорікання у втраті „ідеологічної пильності” в 1971-му — не тільки тривожно-симптоматичні, але і певною мірою провокативні. Близько до цього можна поставити й заочну полеміку В.Г. Беляєва з М.О. Левченком у питанні національної специфіки і належності твору, написаного іншою (в даному разі — російською) мовою.

Безсумнівними плюсами цієї розвідки є і фактично перші науково аргументовані спроби осмислити індивідуальну творчу манеру Старицького-прозаїка на рівні окремих складових поетики (на прикладі одного твору — „Останніх орлів”), а також провести мотивовані типологічні паралелі з поетикою знаних майстрів зарубіжного письменства — Вальтера Скотта й Едгара По. І хай останнє виявилось у статті лише епізодично, але досить переконливо і симптоматично. Проблема типологічних зв'язків творчості

Михайла Старицького (не тільки прози) з європейським літературно-естетичним контекстом ще чекає свого дослідника.

Вартими такої ж пильної уваги статті Надії Левчик, опубліковані в 90-х роках. Творчість Михайла Старицького протягом тривалого часу перебуває в полі зору дослідниці, результатом чого стали не тільки вказані розвідки, але й дещо раніші праці, в яких Н. Левчик осмислила проблему традицій і новаторства в художньому стилі Старицького-поета та жанрові й образно-стильові параметри його лірики. „Прозові” статті Н. Левчик, написані в пору глибоких суспільних змін, в умовах державної незалежності України, звичайно ж, суттєво відрізняються від раніших розкутістю думки, увагою до тих питань чи осіб, на які до того накладалося ідеологічне „табу”. Фактично вперше, скажімо, дослідницею було відзначено цікаву стильову еволюцію й концепцію героя Старицького-прозаїка: „Як нова художньо створена, типізована й ідеологізована реальність, багатогранно розкривається в історичній прозі Старицького характер. Втілюючи авторську концепцію людської особистості, він еволюціонує від романтичної тотожності внутрішньому світові людини („Осада Буши”, „Молодость Мазепи”, „Руїна”), реалістичного становлення у саморозвитку („Богдан Хмельницький”) до неоромантичної багатовимірності особистості у її трагедії детермінованості вибору суспільними обставинами („Разбойник Кармалюк”).

Н. Левчик цілком правомірно актуалізувала проблематику прози Михайла Старицького в нових умовах суспільного буття України, справедливо визначила й неперебутні духовні цінності, художньо проголошені письменником у його прозових творах. Звісно, в названих публікаціях авторка тільки окреслювала, значною мірою нові й по-новому, проблемні „вузли” щодо прози М. Старицького. Глобальніших завдань вона, очевидно, перед собою не ставила.

Так само, як не ставили їх, мабуть, й автори цікавих і ґрунтовних передмов до різних видань творів Михайла Старицького, сумлінно оглядаючи в них увесь творчий доробок письменника-класика. Природно, що для прози в тих передмовах відводилося

зовсім мало місця, хоч усіма дослідниками відзначалася її — прози — цінність і важливість.

150-ліття з дня народження М.П. Старицького, яке минуло в 1990 році, певним (тільки певним!) чином актуалізувало і стимулювало увагу до постаті і творчості визначного діяча, та і в цьому випадкові Старицькому-прозаїкові „не повезло”, про що ми можемо судити з ряду наступних публікацій. Ювілейна наукова конференція в Києві, якщо судити за змістом і обсягом опублікованих за її наслідками „тез доповідей і повідомлень”, явно не виправдала можливих сподівань. Зовсім бідно видрукуваний збірник, накладом усього 120 примірників, містив зовсім короткі — по 2-3 сторінки — тези, в яких годі було з бажаною і належною повнотою висвітлити ті чи інші проблеми творчості. Із понад сорока тем, обговорених на конференції, тільки 4 стосувалися прози Михайла Старицького (Н. Левчик, Т. Тишук, Н. Зінченко, Є. Баран). До того ж, у двох останніх авторів проза М. Старицького бралася як „територія” осмислення іншої проблеми. Та й за таких публікаційних умов автори тез означили ряд перспективних у науковому плані проблем і висловили чіткі й посутньо важливі судження. Скажімо, згадувана вище Н.В. Левчик недвозначно зауважила, що у прозі М. Старицького „провідний принцип художнього відтворення дійсності — романтизм”. Нижче ми ще зупинимось на проблемі стильових характеристик творчості класика, та вже тут зазначимо, що зацитоване твердження Н. Левчик, з яким, думається, треба згоджуватися, помітно уточнює і конкретизує означену проблему, бо ж абсолютна більшість попередніх дослідників творчості М. Старицького визначала тільки „романтичні елементи” чи „романтичні вкраплення”, а домінуючим визнавали, звичайно ж, ідеологічно правдивіший реалізм. Назви тем виступів „Історична проза М. Старицького в контексті міжслов'янських та європейських літературних взаємин” (Т.В. Тишук) і „Спільне і відмінне в історичній прозі Михайла Старицького та Ореста Левицького” (Є.М. Баран) з достатньою повнотою виражають зміст написаного під ними. Тут тільки доречно буде підтримати напрямок пошуків учених: осмислення не тільки поезії й драматургії, але і прози М. Старицького в націо-

нальному і європейському контексті. Г. Сенкевич, Ф. Шіллер, Д. Байрон, В. Скотт — автори, твори яких український письменник-класик знав: на якісь орієнтувався, з якимись полемізував...

Ювілейна ж дата значною мірою вплинула й на пошуково-творчі плани письменника Юрія Хорунжого — автора цілого ряду публікацій про Михайла Старицького і всю його родину, автора роману-драми „Борвій”, — можна сказати, вдячного біографа славетного роду Старицьких. Написані як речі есеїстичні, художньо-документальні, твори і праці Ю. Хорунжого містять багато такої інформації, котра має посутнє значення і для власне наукових досліджень. Адже ж, скажімо, дуже важливо знати про різні особистісні, біографічні дані, аби змогти (чи, навпаки, не могли) їх використати аргументом у певному питанні чи певній проблемі. У випадку з Михайлом Старицьким, на наше переконання, особистісні якості письменника якраз і були одним із важливих чинників і визначників його суто творчої „програми”. Детальніше про це йтиметься нижче.

У 90-х роках ХХ століття з'явилися друком ще два чималих дослідження про творчість Михайла Старицького — „Добра і правди син. Старицький-драматург” В. Коломійця та „Лаври і терни” О. Цибаньової. Обидва присвячені аналізу драматургічного спадку письменника. Праця Ольги Цибаньової цікава й цінна ще й тим, що у ній чи не найширше й найдетальніше з усіх інших публікацій висвітлено біографію М. Старицького.

Отже, оглянувши майже всі більш-менш помітні публікації про життя і творчість М.П. Старицького, в яких хоча б дещо мовиться за прозу письменника, маємо всі підстави аргументовано стверджувати, що його прозова спадщина поцінована дуже поверхово й далеко не всеохопно. В абсолютній більшості досліджень якщо і йдеться за прозу М. Старицького, то йдеться тільки про деякі історичні романи й повість „Осада Буши” — оглядово.

Тільки в деяких публікаціях, наприклад, у Л.С. Дем'янівської, стисло мовиться і про інші, не тільки історичної тематики, повісті й оповідання М. Старицького, їх проблематику й художні особливості. Але й тут — оглядово.

Зовсім мало, незрідка — суперечливо, непослідовно, без достатньої й переконливої аргументації ідеться в дослідженнях про інші — вужчі і глибші — структурні складники художніх творів М. Старицького: скажімо, особливості сюжетобудови, її детермінованості чи недетермінованості (як правило, цю проблему пояснюють переважно „зовнішніми” факторами), проблему жанрового визначення епічних речей письменника, проблему індивідуального стилю прозаїка і його кореспондування зі стильовими особливостями сучасної М. Старицькому літератури — української й зарубіжної; проблему джерельної бази, а відтак, значною мірою, і проблему співвіднесення історичної правди й художнього домислу і т. д. Практично зовсім не йдеться про світогляд письменника і його концепцію історії України (історіософію); морально-етичну „програму” і концепцію людини-особистості, концепцію епічного героя; проблему національного, її реалізацію у прозі й кореспондування з відповідною естетикою в поезії і драматургії і т. д. Й дуже важливо осмислювати всі названі й неназвані проблеми в органічній, взаємозумовленій сув’язі.

¹ Старицький, М. Твори. У 8 т. Т. 8. Оповідання. Статті. Листи / М. Старицький. — К.: Держлітвидав, 1965. — 751 с.

В.Т. Поліщук,
доктор філології, професор, член Національної спілки письменників України

ТВОРИ МИХАЙЛА СТАРИЦЬКОГО

... Я загорівся душею і думкою послужить рідному слову, огранувати його, окрилити красою і дужістю, щоб воно стало здатним висловити культурну, освічену річ, виспівати найтонші краси високих поезій... разом кажучи, хотів, як тоді кепкували, возвести своє слово у генеральський чин...

М. Старицький

1988

1. **Разбойник Кармелюк:** ист. роман / Михайло Старицький; [прим. Г.А. Сергиенко]; худож. Г.В. Якутович. — К. : Дніпро, 1988. — 686 с. : ил.

1989

2. **Твори: в 6 т.** / Михайло Старицький; [упоряд. та авт. прим. О.І. Гончар; вступ. ст. Л.С. Дем’янівської]. — К.: Дніпро, 1989 — 1990.

3. **Т. 1: Поетичні твори.** — 1989. — 542 с. : портр. — Зміст: *Оригінальні поетичні твори:* Ждання; В садку; І знов нудьга; До подруги; Вечірня; Думка; На озері; Весна; До слов’ян та ін.; *Moriturū* (поема); *Переклади та переспіви.*

4. **Т. 2: Драматичні твори** [1872 — 1888 pp.]. — 1989. — 575 с.: портр. — Зміст: Чорноморці: оперета в 3 карт.; Різдвяна ніч: муз. комедія на 4 д.; Як ковбаса та чарка, то минеться й сварка: комедія з співами в 1 д.; Не судилось (Панське болото): драма в 5 д.; Утоплена, або Русалчина ніч: оперета в 6 д., 4 карт.; Сорочинський ярмарок: коміч. оперета із укр. побиту в 4 д.; За двома зайцями: комедія із міщан. побиту з співами і танцями в 4 д.; Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці: драма із дав. часів, нар., з музикою, співами, танцями, в 5 д.; Крути, та не перекручуй: комедія в 5 д.

5. **Т. 3: Драматичні твори.** – 1989. – 527 с.: портр. – Зміст: Ніч під Івана Купала: малорус. драма з співами і музикою у 5 д.; По-модньому: комедія з нар. побиту в 1 д.; Циганка Аза: драма з малорус. і циган. нар. життя в 6 д. з хорами, піснями і танцями; Зимовий вечір: драм. етюд в 2 одслонах; Юрко Довбиш: іст. драма в 5 д. і 7 одмінах; Розбите серце: драма в 5 д.; У темряві: оригін. драма в 5 д. і 6 одмінах; Талан: драма в 5 д. і 6 одмінах. Із побиту малорус. акторів.

6. **Т. 4: Драматичні твори.** – 1989. – 686 с.: портр. – Зміст: Богдан Хмельницький: іст. драма в 5 д. і 6 одмінах; Маруся Богуславка: побут.-іст. драма в 5 одмінах; Тарас Бульба: драма в 7 д. і 8 одмінах; Оборона Буші: іст. драма в 5 д. і 6 одмінах; Остання ніч: іст. драма в 2 карт.; Чарівний сон: святк. жарт в 1 д.; Крест життя: драма в 5 д.

7. **Т. 5: Повісті.** – 1990. – 704 с.: портр. – Зміст: Облога Буші; Розсудили; Заклятий скарб; Червоний дьявол; Первые коршуны; Безбатченко.

8. **Т. 6: Оповідання.** Статті. Автобіографічні твори. Вибрані листи. – 1990. – 830 с.: портр. – Зміст: *Оповідання*: Остроумие урядника; Зарница: рассказ из невозвратного прошлого: (из эпохи 70-х годов); Орися; Гаданье; Над пропастью: (быль); Благотель: (очерк); В вагоне: (картинка с натуры); Будочник: (рассказ из железнодорожной жизни); „Понизив”: (розповідок старого мисливця); Вареники та ін.; *Автобіографічні твори*: Зо мли минулого (уривки спогадів); К биографии Н.В. Лысенка (воспоминания).

1990

9. **Останні орли:** іст. повість із часів гайдамаччини / Михайло Старицький; [пер. з рос. М. Шумила, Є. Михайлюка; худож. С. Караффа-Корбут]. – Л.: Каменяр, 1990. – 437 с.: ілюстр.

10. **„Як люблю безрадісно тебе...”:** [вірш] / Михайло Старицький // *Культура і життя*. – 1990. – 9 груд.

*11. **До молоді;** До України: [вірші] / Михайло Старицький // *Комсомолец Полтавщини*. – 1990. – 13 груд.

1991

12. **Богдан Хмельницький:** трилогія / Михайло Старицький; [худож. оформ. В.С. Митченко]. – К.: Дніпро, 1991.

Кн. 1: Перед бурей. – 643 с.

Кн. 2: Буря. – 569 с.

Кн. 3: У пристани. – 622 с.

13. **Руїна:** (іст. роман кінця XVII ст.) / Михайло Старицький; пер. з рос. Н. Левчик, А. Камінчука // Київ. – 1991. – №6. – С. 63-111; №7. – С. 36-106.

*14. **До молоді;** „З напасником нашого слова та правди і волі...”: [вірші] / Михайло Старицький // *Червон. прапор*. – 1991. – 17 жовт.

*15. **До молоді:** [вірш] / Михайло Старицький // *Панорама*. – 1991. – 25 листоп. – 1 груд. (№47). – С. 9.

1992

16. **Облога Буші:** іст. повість з часів Хмельниччини: для серед. та старш. шк. віку / Михайло Старицький; [післямова В. Олійника; худож. І. Манець]. – К.: Веселка, 1992. – 85 с. : ілюстр.

1993

17. **На проводи;** Коханка; Швачка; Сльоза; За лихими владарями; Лялька; Редакторові; Сіячам; „Вмерла муза моя!”; „Чи їду зімою...”; Зустріч; Думи при вельможних дверях; „Двері, двері замкніть!”; Виклик; Нива; До молоді; Дочка Ієфая: [вірші] / Михайло Петрович Старицький // *Українська муза: поет. антологія*: (іст. хрестоматія): од початку до наших днів / ред. О. Коваленко. – [Факсим. вид. 1908 р.]. – К., 1993. – Вип. 4. – С. 355-372.

18. **Молодість Мазепи:** іст. роман / Михайло Старицький; пер. з рос., публ. Надії Левчик // Київ. – 1993. – №10. – С. [90]-114; №11. – С. [53]-110; №12. – С. [72]-93.

1994

19. **Богдан Хмельницький:** [трилогія] / Михаїл Старицький. – М. : Компанія ГРИФ-Ф Лтд, 1994.

Кн. 1: Перед бурей. – 672 с.

Кн. 2: Буря. – 640 с.

Кн. 3: У пристани. – 608 с.

*20. **Буланко:** оповідання / Михайло Старицький; передм. ред. // Зірка. – 1994. – 25 листоп.

1995

*21. **Як зустрічали** кияни Новий рік у минулі роки / М. Старицький // Заклик. – 1995. – №12. – С. 33-38.

1996

22. **За двома зайцями:** комедія з міщан. побиту / Михайло Старицький. – К.: Молодь, 1996. – 95 с.

23. **Останні орли:** іст. повість із часів гайдамаччини / Михайло Старицький; [пер. з рос. М. Шумила, Є. Михайлюка]. – Хмельницький: Поділля, 1996. – 672 с.

24. **Руїна.** Облога Буші: романи / Михайло Старицький. – К. : Укр. Центр духов. культури, 1996. – 277 с. : ілюстр. – (Український історичний роман).

1997

*25. **Молодощь Мазепи:** діалогія / Михаїл Старицький; [предисл., сост., науч. ред. Н.В. Левчик]. – К.: Укр. центр духов. культури, 1997. – 981 с. : ил. – (Український історичний роман).

1999

26. **На роковини Шевченка:** [вірш] / Михайло Старицький // Визвол. шлях. – 1999. – Кн. 3. – С. 362.

2001

27. **Руїна:** іст. роман кінця XVII в. / Михайло Старицький. – К.: Дніпро, 2001. – 464 с. – (Бібліотека історичної прози).

2004

28. **Мати:** [вірш] / Михайло Старицький // Літ. Україна. – 2004. – 5 лют. – С. 4.

2005

29. **Поезії** / Михайло Старицький // Дивослово. – 2005. - №12. – С. 31-33. – Зміст: Ждання; Виклик; За лихими владарями; На спомин Т.Г. Шевченка; До молоді; Поету; „Під завірюху і негоду...”; „Ні, тричі ні! Хай краще струни...”; „Не бійся вражої наруги...”; „Двері, двері замкніть! Затушуйте вікно!...”; Гетьман.

2006

*30. **Наша Україна:** [вірш] / Михайло Старицький // Буковин. віче. – 2006. – 18 жовт.

2007

31. **До молоді:** [вірш] / Михайло Старицький // Літ. Україна. – 2007. – 15 листоп. – С. 1.

32. **Те саме** // Культура і життя. – 2007. – 23 трав.

2008

33. **Руїна:** іст. проза / Михайло Старицький; [передм. О.В. Ковалевського]. – Х : Факт, 2008. – 623 с. – Зміст: Руїна: іст. роман кінця XVII ст.; Заклятий скарб: поділ. легенда; Облога Буші: іст. повість з часів Хмельниччини.

34. **Руїна:** іст. роман кінця XVII в. / Михайло Старицький. – Х.: Фолио, 2008. – 538 с. – (Українська література).

35. **Не судилося:** для старш. шк. віку / Михайло Старицький; [передм., упорядкув., наук.-метод. матеріали Т. Петриченко]. – К.: Школа, 2009. – 301 с. – (Шкільна хрестоматія). – Зміст: *Поезії*: Виклик; Поклик до братів слов'ян; До молоді; До броні!; На прою!; Смерть слов'янина; Весна та ін.; *Драматичні твори*: Не судилося; За двома зайцями; Талан.

36. **Облога Буші:** [повісті] / Михайло Старицький. – К.: Школа: НКП, 2009. – 206 с.: ілюстр. – (Україна крізь віки). – Зміст: Облога Буші; Заклятий скарб.

37. **На озері;** Виклик; Сльоза; Край коминка; До України; До молоді: [вірші] / Михайло Старицький // Криничка: антол. творів письм. Черкащини для дітей та юнацтва: [в 2 т.]. – Черкаси, 2009. – Т. 1. – С. 45-50.

38. **За двома зайцями:** (фрагменти) / Михайло Старицький // Дніпро. – 2009. – №6. – С. 128-129.

ЛІТЕРАТУРА ПРО ЖИТТЯ І ТВОРЧУ ДІЯЛЬНІСТЬ МИХАЙЛА СТАРИЦЬКОГО

Загальні матеріали

39. **Михайло Старицький:** постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., Черкаси, 12-13 трав. 2004 р. / ред. В.Т. Поліщук [та ін.]. – Черкаси: Брама, 2004. – 384 с.

40. **Цибаньова, О.С.** Лаври і терни... Життєвий і творчий шлях Михайла Старицького / О.С. Цибаньова. – К.: Укр. держ. центр культ. ініціатив, 1996. – 184 с.: портр.

41. **150 років з дня народження М.П. Старицького:** [біогр. та творча спадщина митця] // Календар знамен. і пам'ятних дат: рек. бібліогр. довід. – К., 1990. – IV кв. – С. 66-70.

42. **Соса, П.** У пам'яті народній: до 150-річчя від дня народж. М.П. Старицького: [біогр. довідка, літ. та мистецька спадщина письм.] / П. Соса // Черкас. правда. – 1990. – 14 груд.

43. **Левчик, Н.** Михайло Старицький: багатогранність таланту / Надія Левчик // Дивослово. – 2005. – №12. – С. 20-26.

*44. **Борщевський, В.** Митець багатогранного хисту / В. Борщевський // Вінниц. правда. – 1990. – 14 груд.

45. **Кулик, Г.** Талант і доля / Г. Кулик // Світлий шлях. – 2004. – 7 квіт.

46. **Яценко, В.** Велет української культури / В. Яценко // Світлий шлях. – 2004. – 24 квіт. – С. 2.

*47. **Бортняк, А.** Класик, якому пощастило не дожити до „всечисної бурі” / А. Бортняк // Вінниччина. – 2000. – 15 груд. – С. 6.

48. **Хорунжий, Ю.** Михайло Старицький – новатор / Юрій Хорунжий // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2007 р. – Черкаси, 2004. – С. 18-20.

49. **Те саме** // Молодь України. – 2000. – 12 груд.

50. **Обрусна, С.** Михайло Старицький як дослідник та популяризатор історії України / Світлана Обрусна // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004. р. – Черкаси, 2004. – С. 80-88. – Бібліогр.: с. 88.

51. **Те саме** // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Історичні науки. – Черкаси, 2003. – Вип. 50. – С. 20-26. – Бібліогр.: С. 25-26.

52. **Обрусна, С.Ю.** Старицький як дослідник селянських визвольних рухів в Україні середини XVI – 30-х рр. XIX ст. / С.Ю. Обрусна // Український селянин: зб. наук. пр. – Черкаси, 2003. – Вип. 7. – С. 16-17.

53. **Поліщук, В.** Яким слов'янофілом був Михайло Старицький? / Володимир Поліщук // Холод. Яр: часопис. – Черкаси, 2003. – Вип. 1. – С. 289-294.

54. **Барабан, Л.І.** М.П. Старицький і культурно-мистецьке оточення / Л.І. Барабан // Нар. творчість та етнографія. – 1990. – №6. – С. 62-67.

55. **Крапива, П.** Пługатарь культуры украинской / П. Крапива // Правда Украины. – 1990. – 21 дек.

56. **Бабенко, О.** Шевченко і корифеї / Олег Бабенко // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 194-206.

57. **Тхорук, Р.** Михайло Старицький та проблема українізації творів Гоголя / Рая Тхорук // Михайло Старицький: постать і

творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 57-65. – Бібліогр.: с. 65-66.

* * *

*58. **Назаренко, Є.** Старицький і Поділля / Є. Назаренко // Рад. Поділля. – 1991. – 21 лют.

*59. **Барабан, В.** Михайло Старицький і Поділля / В. Барабан // Вінниц. правда. – 1990. – 9 груд.

*60. **Горобець, М.** Село Карпівка в його житті / М. Горобець // Вінниц. правда. – 1990. – 27 лип.

61. **Ротач, П.** Місця, де минула юність: [М.П. Старицький і Полтавщина] / П. Ротач // Друг читача. – 1991. – 6 берез.

*62. **Білоус, П.** Михайло Старицький у Житомирі : [1888 р.] / П. Білоус // Рад. Житомирщина. – 1990. – 9 груд.

Біографія М. Старицького

63. **Одарченко, П.** Старицький Михайло, 1840 – 1904 / П. Одарченко // Енциклопедія українознавства: в 10 т. – Л., 2000. – Т. 8. – С. 3029.

64. **Єфремов, С.** Михайло Старицький (1840 – 1904) // Єфремов С. Історія українського письменства. – К., 1995. – С. 471-474.

*65. **Єфремов, С.** Михайло Старицький (1840 – 1904) // Єфремов С. Історія українського письменства. – Мюнхен, 1989. – Т. 2. – С. 152-156.

66. **Дем'янівська, Л.** Михайло Петрович Старицький / Л. Дем'янівська // Старицький М.П. Твори: в 6 т. – К., 1989. – Т. 1. – С. 5-38.

67. **Дем'янівська, Л.** Старицький Михайло / Л. Дем'янівська // Українська література у портретах і довідках: давня л-ра – л-ра ХІХ ст.: довідник. – К., 2000. – С. 303-305.

68. **Михайло Старицький** // Видатні постаті в історії України (ІХ – ХІХ ст.) : короткі біогр. нариси. Іст. та худ. портр.: довід. вид. / В.І. Гусев [та ін.]. – К., 2002. – С. 345-347: портр.

*69. **[Михайло Старицький]** // 100 найвидатніших українців. – К., 2002. – С. 218-296.

70. **Михайло Старицький:** [біогр. довідка] // Криничка: антол. творів письм. Черкащини для дітей та юнацтва: [в 2 т.]. – Черкаси, 2009. – Т. 1. – С. 43-44.

71. **Погребенник, В.** Михайло Старицький, 1840 – 1904 / Володимир Погребенник // Укр. мова та л-ра. – 2004. – Черв. (№21/24). – С. 40-49.

72. **Те саме** // Укр. мова та л-ра. – 1998. – Черв. (№21/24). – С. 36-38.

73. **Франко, І.Я.** Михайло Старицький / І.Я. Франко // Шк. б-ка. – 2006. – №7. – С. 11-18.

74. **Шудря, М.** Старицький Михайло Петрович / Микола Шудря // Укр. культура. – 1999. – №8/9. – С. 28.

75. **Михайло Старицький** (1840 – 1904) : [біогр. довідка] // Дніпро. – 2009. – №6. – С. 127.

76. **Соса, П.** Михайло Старицький: [дит. та юнац. роки письм.] / Павло Соса // Холод. Яр: часопис. – Черкаси, 1996. – Вип. 4. – С. 48-50.

77. **Стеценко, О.** Така його доля ... : (штрихи до портрета М. Старицького) / О. Стеценко // Дивослово. – 1997. – №11. – С. 46-48.

*78. **Українець з династії Рюриковичів** / підгот. Тетяна Новікова // Чорномор. новини. – 2009. – 30 квіт. – С. 7.

79. **Поліщук, В.Т.** „Бере мене превеликий жаль...”: (Михайло Старицький про себе і про долю українського письменника свого часу) / В.Т. Поліщук // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Філологічні науки. – Черкаси, 2002. – Вип. 29. – С. 122-130. – Бібліогр. : с. 130.

80. **Те саме** // Поліщук В.Т. Зі студій над класиками. – Черкаси, 2001. – С. 132-139. – Бібліогр.: с. 139-140.

81. **Кірієнко, О.** Судовий процес Михайла Старицького: видат. драматург доводив авт. права у суд. порядку... / Ольга Кірієнко // День. – 2009. – 29 трав. – С. 8.

* * *

*82. **Бутенко, Е.П.** Родословная Старицких: монографія / Е.П. Бутенко. – Полтава: [б. и.]; Семеновка (Полтав. обл.) : [б. и.]; Глобино (Полтав. обл.): Полиграфсервис, 2005. – 57 с.: ил., портр.

83. **Хорунжий, Ю.** Старицькі: постаті в родинному інтер'єрі / Юрій Хорунжий // Літ. Україна. – 1990. – 13 груд. – С. 5.

*84. **Поліщук, Т.** Старицькі / Тетяна Поліщук // За Українську Україну. – 2007. – 22-28 жовт. (№41). – С. 10.

85. **Хорунжий, Ю.** Великий родовід [Старицьких] / Юрій Хорунжий // Дзеркало тижня. – 2001. – 20-26 січ. (№3). – С. 11.

86. **Поліщук, Т.** Доля Михайла Старицького та його нащадків / Тетяна Поліщук // День. – 2002. – 5 верес. – С. 5.

87. **Мельник, Б.** За часів репресій було знищено майже весь рід Старицьких / Борис Мельник // Освіта України. – 2003. – 4 листоп. – С. 5.

88. **Хорунжий, Ю.** Людмила Старицька-Черняхівська: лицарка честі і праці // Хорунжий Ю. Шляхетні Українки. – К., 2004. – С. 23-70.

89. **Геник, С.** Старицька-Черняхівська Людмила: [донька Михайла Старицького] // Геник С. 150 видатних українок. – Івано-Франківськ, 2003. – С. 190-191.

90. **Хорунжий, Ю.** Людмила Старицька-Черняхівська / Юрій Хорунжий // Старицька-Черняхівська Л. Вибрані твори. – К., 2000. – С. 5-32.

*91. **Кірієнко, О.** „Через п'ятдесят – сто років Україна стане незалежною”: ці слова Людмили Старицької-Черняхівської, сказані в тридцяті роки, спричинили її арешт з подальшою участю у показовому процесі над СБУ: [про трагіч. долю родини письм. М. Старицького] / Ольга Кірієнко // Хрещатик. – 2005. – 30 берез. – С. 8-9.

92. **Цуркан, І.** Духовна близькість душ: (творча співпраця М. Старицького та Л. Старицької-Черняхівської) / Ігор Цуркан // Укр. л-ра в загальноосвіт. шк. – 2001. – №1. – С. 48-51.

*93. **Кірієнко, О.** Жертва репресій: Оксана Стешенко, донька Михайла Старицького, доживала віку в таборах Казахстану / Ольга Кірієнко // Хрещатик. – 2005. – 25 лют. – С. 7.

94. **Зрубана гілка дерева Старицьких:** доля Вероніки Черняхівської – онуки М. Старицького // Україна. – 1990. – №51/52. – С. 26-27.

Спогади про М. Старицького

95. **Пчілка, О.** Михайло Петрович Старицький: пам'яті товариша / Олена Пчілка; передм. І. Ільєнка // Київ. – 1991. – №12. – С. 118-124.

96. **Пчілка, О.** Михайло Старицький: пам'яті товариша / Олена Пчілка; пер. з рос. Михайла Гуця // Дивослово. – 2004. – №7. – С. 65-69; №8. – С. 70-74; №10. – С. 74-77.

*97. **Кірієнко, О.** „Людиною він був, Гораціо...” : [за матеріалами спогадів доньки письм. Людмили Старицької-Черняхівської] / Ольга Кірієнко // Хрещатик. – 2004. – 18 листоп. – С. 14.

98. **Стешенко, О.** Навколо нього гуртувалися: [спогади дочки письменника] / О. Стешенко; публ. М. Гуця // Культура і життя. – 1990. – 9 груд.

99. **Те саме** // Все для вчителя. – 1999. – №7. – С. 2-3.

100. **Паньківський, С.** Зі спогадів старого актора: до 150-річчя від дня народж. Михайла Старицького / Северин Паньківський; вступ. і прим. Ю. Хорунжого // Вітчизна. – 1990. – №11. – С. 160-165.

Література про творчість Михайла Старицького

Загальні матеріали

101. **Поліщук, В.Т.** Михайло Старицький: методологічні аспекти творчості: моногр. дослідж. / В.Т. Поліщук. – Черкаси: Брама, 2003. – 100 с.

102. **Михайло Петрович Старицький, 1840 – 1904** (Псевдонім Гетьманець) : [творч. шлях] // Українська Муза: поет. антологія: (іст. хрестоматія): од початку до наших днів / ред. О. Коваленко. – [Факсим. вид. 1908 р.]. – К., 1993. – Вип. 4. – С. 354-355.

103. **Хорунжий, Ю.** У вимірі свого часу : [про багатогранну творчість письменника] / Юрій Хорунжий // Робітн. газ. – 2000. – 12 груд.

104. **Дем'янівська, Л.** „... Ані одної фальшивої ноти”: [творчість М. Старицького] / Людмила Дем'янівська // Друг читача. – 1989. – 13 квіт. – С. 1, 4.

105. **Домницька, Г.** Слово, окрилене красою: до 150-річчя з дня народж. М.П. Старицького: [творчий доробок письменника] / Галина Домницька // Сіл. вісті. – 1990. – 14 груд.

106. **Баб'як, П.** „... Заслуги твої невмирущі” : [творча спадщина М. Старицького] / Петро Баб'як // Друг читача. – 1991. – 6 берез. – С. 7.

107. **Новиков, А.** Творчість Михайла Старицького в контексті літературно-мистецького процесу доби / Анатолій Новиков // Укр. мова і л-ра в шк. – 2008. – №4. – С. 49-54. – Бібліогр. : с. 54.

*108. **Баб'як, П.** 3 творчих рукописів Старицького / П. Баб'як // Вільне життя. – 1990. – 12 груд.

109. **Ковалевський, О.** Михайло Старицький: скарби і руїни: [індивідуальна виразність у творчості письменника] / Олексій Ковалевський // Старицький М.П. Руїна: іст. проза. – Х., 2008. – С. 3-13.

110. **Поліщук, В.Т.** „Цього жанру нам бракувало...”: історико-пригод. твори М. Старицького / В.Т. Поліщук // Укр. мова та л-ра. – 2003. – Верес. (№35). – С. 5-8.

111. **Поліщук, Я.** Між романтизмом і реалізмом. Історичний проект Михайла Старицького на тлі критики стереотипів / Ярослав Поліщук // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 21-34. – Бібліогр. : с. 34-35.

112. **Чабан, А.Ю.** Історична правда та художній домисел про визвольну війну середини 17 ст. у творчості М. Старицького / А.Ю. Чабан // Українська козацька держава: витоки та шляхи історичного розвитку: матеріали Всеукр. іст. читань. – Черкаси, 2001. – С. 3-9.

113. **Сивкова, І.** Ідеали громадянства у творчості Михайла Старицького / Ірина Сивкова // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 49-56. – Бібліогр.: с. 56.

114. **Поліщук, В.** Релігійність як стрижневий ідейно-естетичний чинник творчості Михайла Старицького: (на матеріалі повістей письмен.) / Володимир Поліщук // Київ. старовина. – 2003. – №5. – С. 55-65. – Бібліогр.: с. 65.

115. **Те саме** // Літературознавство. Фольклористика. Культурологія. – Черкаси, 2003. – Вип. 2. – С. 28-42.

116. **Марценішко, В.** Формування й утвердження стереотипів (міфів) взаємного сприймання: українці – поляки / Вікторія Марценішко // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Філологічні науки. – Черкаси, 2006. – Вип. 95. – С. 175-181. – Бібліогр.: с. 180-181.

117. **Коломієць, В.** Художня трансформація фольклорних образів у творчості Михайла Старицького / Володимир Коломієць // Нар. творчість та етнографія. – 2004. – №5. – С. 41-46. – Бібліогр.: с. 46.

118. **Поліщук, В.Т.** До проблеми національної ідентичності іншомовних творів: випадок Михайла Старицького // Поліщук В.Т. Про класиків, неокласиків і сучасників. – Черкаси, 2007. – С. 125-132. – Бібліогр. : с. 132-134.

119. **Те саме** // Укр. мова та л-ра. – 2002. – Листоп. (№42). – С. 20-23.

* * *

120. **Поліщук, В.Т.** Михайло Старицький і його діяльність в оцінках Івана Франка: (до характеристики суджень і деякої їх еволюції) // Поліщук В.Т. Зі студій над класиками: літ. ст. – Черкаси, 2001. – С. 79-100. – Бібліогр. : с. 100-102.

121. **Те саме** // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Філологічні науки. – Черкаси, 2001. – Вип. 28. – С. 47-65. – Бібліогр.: с. 63-65.

122. **Поліщук, В.Т.** Григорій Сковорода і Михайло Старицький: тотожності й антитези позицій // Поліщук В.Т. Про класиків, неокласиків і сучасників. – Черкаси, 2007. – С. 43-54. – Бібліогр.: с. 54-55.

123. **Те саме** // Григорій Сковорода. Інтерпретації: зб. наук. пр. – Черкаси, 2003. – С. 127-138.

124. **Харченко, Л.О.** Їх виколисала Україна: (творча співпраця М. Старицького і М. Лисенка) / Л.О. Харченко // Черкащина в контексті історії України: матеріали Третьої наук.-краєзн. конф. Черкащини. – Черкаси, 2008. – С. 359-364.

125. **Поліщук, В.Т.** Михайло Старицький і Марко Кропивницький : до історії взаємин // Поліщук В.Т. Повернення і відкриття: статті. – Черкаси, 2008. – С. 35-56. – Бібліогр.: с. 56.

126. **Поліщук, В.** Лицарі мельпомени: Михайло Старицький і Марко Кропивницький / Володимир Поліщук // Літ. Україна. – 2008. – 6 берез. – С. 1, 8; 20 берез. – С. 7; 3 квіт. – С. 7.

127. **Поліщук, В.** Гоголівське у Михайла Старицького: стильовий аспект / Володимир Поліщук // Укр. мова та л-ра. – 2003. – Чис. 19. – С. 29-31. – Бібліогр.: с. 31.

128. **Поліщук, В.** Сергій Єфремов і Старицькі: (штрихи до теми) / Володимир Поліщук // Матеріали Всеукраїнських Єфремовських читань (26-27 верес. 1996 р.; 17-18 жовт. 2001 р.). – Черкаси, 2002. – С. 166-177.

Родина Старицьких у науковій та мемуарній спадщині Сергія Єфремова.

129. **Те саме** // Зі студій над класиками : літературозн. ст. – Черкаси, 2001. – С. 142-154. – Бібліогр.: с. 154-155.

130. **Ромащенко, Л.** Художня інтерпретація минулого у творах Михайла Старицького і Дмитра Міщенка / Людмила Ромащенко // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 254-263. – Бібліогр.: с. 263-264.

*131. **Зелінська, Л.** Проблеми села: (на матеріалі творів М. Старицького та В. Винниченка) / Л. Зелінська // Літературознавчі студії. – К., 2001. – С. 111-115.

132. **Охрименко, О.** Михайло Старицький и русская литература / Ольга Охрименко // Радуга. – 1991. - №1. – С. 129-132.

* * *

133. **Скорина, Л.** Епістолярій Михайла Старицького як приватний документ та історико-літературне джерело / Людмила

Скорина // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 67-79.

Поетична творчість

134. **Градовський, А.** Поетичний доробок Михайла Старицького в європейському літературному контексті / Анатолій Градовський // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 98-101.

135. **Левчик, Н.В.** Поезія М.П. Старицького : (жанрові та образно-стильові особливості) : [монографія] / Н.В. Левчик. – К.: Наук. думка, 1990. – 124 с.

136. **Левчик, Н.В.** До витоків поезії М. Старицького // Левчик Н.В. Поезія М.П. Старицького: (жанрові та образно-стильові особливості). – К., 1990. – С. 5-17.

*137. **Левчик, Н.В.** Михайло Старицький: (поетична творчість) / Н.В. Левчик // Історія української літератури ХІХ ст.: в 3 кн. – К., 1997. – Кн. 3. – С. 205-215.

*138. **Бунчук, Б.І.** Віршування Михайла Старицького: навч. посіб. / Б.І. Бунчук; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці: Рута, 2004. – 47 с. : табл.

*139. **Бунчук, Б.** Віршування Михайла Старицького 80-х років / Б. Бунчук // Літературознавство: V Конгрес Міжнар. асоціації українців (Чернівці, 26-29 серп. 2002 р.). – Чернівці, 2003. – Кн. 1. – С. 29-35.

*140. **Левчик, Н.В.** Традиційне й нове в стилі М.П. Старицького – поета / Н.В. Левчик // Індивідуальні стилі українських письменників ХІХ – початку ХХ ст. – К., 1987. – С. 198-233.

141. **Зеров, М.** Літературна позиція М. Старицького: (в двадцять п'яти роковини смерті): [новаторські мотиви в поезії письменника] // Зеров М. Українське письменство. – К., 2003. – С. 664-679.

142. **Хропко, П.** Громадянський пафос лірики Михайла Старицького / Петро Хропко // Дивослово. – 1997. – №11. – С. 49-52.

143. **Немченко, І.** Поетична Шевченкіана Михайла Старицького / Іван Немченко // Михайло Старицький: постать і твор-

чість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 108-113.

144. **Синьоок, Г.** Шевченківські ремінісценції в ліриці Михайла Старицького: спроба нового осмислення проблеми / Ганна Синьоок // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С.115-124. – Бібліогр.: с. 124-125.

145. **Прісовський, Є.** Проблема обов'язку інтелігенції перед народом у поезії Михайла Старицького / Євген Прісовський // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 90-97.

146. **Калько, М.** Етноваріант культурного ходу часу у дзеркалі поетичного дискурсу Михайла Старицького / Микола Калько // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 286-292.

147. **Китова, С.** Слово й зображення в оригінальній поезії Михайла Старицького / Світлана Китова // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 102-107.

148. **Те саме** // Холод. Яр: часопис. – Черкаси, 2004. – Вип. 2. – С. 273-279.

149. **Кириєнко, Н.** Пейзажна лірика Михайла Старицького та Михайла Ореста: порівняльний аспект / Наталя Кириєнко // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 126-131.

150. **Калько, В.** Концепти *серце і душа* у поезії Михайла Старицького / Валентина Калько // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 293-297. – Бібліогр.: с. 297.

Прозова творчість

151. **Поліщук, В.** Проза Михайла Старицького в літературній критиці / Володимир Поліщук // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Філологічні науки. – Черкаси, 2002. – Вип. 31. – С. 80-100. – Бібліогр.: с. 95-100.

152. **Поліщук, В.Т.** Художня проза Михайла Старицького: проблематика й особливості поетики романів і повістей письменника: монографія / Володимир Поліщук. – Черкаси : Брама, 2003. – 375 с. – Бібліогр.: с. 25-28, 112-118, 280-288, 370-375.

153. **Рец.:** Скорина, Л. „Великоформатна” проза Михайла Старицького: погляд зі сторічної віддалі / Людмила Скорина // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Філологічні науки. – Черкаси, 2003. – Вип. 49. – С. 186-187.

154. **Гриневич, В.** Михайло Старицький як майстер художньої прози / Володимир Гриневич // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 208-215. – Бібліогр.: с. 215.

155. **Левчик, Н.** Історична проза М. Старицького: (далекі образи – близькі ідеї) / Надія Левчик // Слово і час. – 1990. – №12. – С. 38-44.

156. **Поліщук, В.Т.** Ідея єдності, соборності України в історичній прозі Михайла Старицького // Поліщук В.Т. Про класиків, неокласиків і сучасників. – Черкаси, 2007. – С. 72-79.

157. **Те саме** // Україна Соборна: зб. наук. ст. – К., 2006. – Т. 1, вип. 4. – С. 18-21.

158. **Те саме** // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Філологічні науки. – Черкаси, 2005. – Вип. 76. – С. 49-55. – Бібліогр.: с. 54-55.

159. **Гриневич, В.** З історії написання та публікації історичної художньої прози Михайла Старицького / В. Гриневич // Укр. л-ра в загальноосвіт. шк. – 2004. – №7. – С. 59-62. – Бібліогр.: с. 62.

160. **Поліщук, В.** „А в цензурнім смаку я не напишу...”: (Михайло Старицький і проблема цензури) // Поліщук В. Зі студій над класиками. – Черкаси, 2001. – С. 121-130. – Бібліогр.: с. 130-131.

161. **Те саме** // Дивослово. – 2002. – С. 17-20.

*162. **Гриневич, В.П.** Цензурні втручання в історичну прозу М.П. Старицького / В.П. Гриневич // Українська література і цензура. – Черкаси, 1996. – С. 46-49.

163. **Марценішко, В.** Стіжкі мотиви в історичній романтиці другої половини ХІХ століття (на матеріалі трилогії Михайла Старицького і Генріка Сенкевича) / Вікторія Марценішко // Українська література в контексті світової: теорет., метод. і

пер. аспекти: зб. пр. Всеукр. наук.-практ. конф., 17-18 квіт. 2007. – Черкаси, 2007. – С. 50-58.

164. **Поліщук, В.** Релігійність Михайла Старицького-прозаїка у системі ідейно-естетичних чинників / Володимир Поліщук // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 36-47. – Бібліогр.: с. 47-48.

165. **Те саме** // Поліщук В.Т. Про класиків, неокласиків і сучасників. – Черкаси, 2007. – С. 56-70.

166. **Марценішко, В.** Фантастичні елементи міфологічного походження у прозі Михайла Старицького / Вікторія Марценішко // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 241-245.

167. **Дудник, М.** Рецепт образу Б. Хмельницького у творах М. Старицького: (на матеріалі трилогії „Б. Хмельницький” та драми „Б. Хмельницький”) / Марина Дудник // Літературознавство. Фольклористика. Культурологія: наук. зап. каф. укр. л-ри та компаративістики. – Черкаси, 2005. – Вип. 4. – С. 47-56.

Романи

168. **Поліщук, В.Т.** Гуманістична „програма” в романах Михайла Старицького // Поліщук В.Т. Про класиків, неокласиків і сучасників. – Черкаси, 2007. – С. 117-124. – Бібліогр.: с. 124.

169. **Те саме** // Літературознавство. Фольклористика. Культурологія: наук. зап. каф. укр. л-ри та компаративістики. – Черкаси, 2006. – Вип. 5. – С. 18-24.

170. **Поліщук, В.Т.** Морально-етичні аспекти проблематики романів Михайла Старицького // Поліщук В.Т. Про класиків, неокласиків і сучасників. – Черкаси, 2007. – С. 109-116.

171. **Те саме** // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Філологічні науки. – Черкаси, 2006. – Вип. 86. – С. 50-57. – Бібліогр.: с. 56-57.

172. **Поліщук, В.** Жанрові ознаки романів Михайла Старицького. Принцип історизму. Жанр і сюжет / Володимир Поліщук // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Філологічні науки. – Черкаси, 2006. – Вип. 95. – С. 25-37. – Бібліогр.: с. 37-38.

*173. **Поліщук, В.** Сюжет і хронотоп у романах (прозі) М. Старицького / В. Поліщук // Літературознавство. Фольклористика. Культурологія: наук. зап. каф. укр. л-ри та компаративістики. – Черкаси, 2004. – Вип. 3. – С. 33-42.

174. **Бурчєня, В.** Деякі аспекти еволюції історичного роману від Михайла Старицького до Романа Іваничука / Василь Бурчєня // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 246-252. – Бібліогр.: с. 253.

175. **Поліщук, В.Т.** Іван Нечуй-Левицький і Михайло Старицький: жанрова типологія історичних романів // Поліщук В.Т. Повернення і відкриття: статті. – Черкаси, 2008. – С. 5-20. – Бібліогр.: с. 20-21.

176. **Те саме** // Іван Нечуй-Левицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 25-27 верес. 2008 р. – Черкаси, 2008. – С. 317-331.

177. **Марценішко, В.** Історіософська концепція у романах Михайла Старицького „Богдан Хмельницький” і Генріка Сенкевича „Вогнем і мечем” / Вікторія Марценішко // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Філологічні науки. – Черкаси, 2009. – Вип. 168. – С. 50-56.

178. **Бойко, Н.** Джерельна основа трилогії „Богдан Хмельницький” Михайла Старицького / Надія Бойко // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 208-215. – Бібліогр.: с. 215.

179. **Обрусна, С.Ю.** Епоха XVII ст. у романі-трилогії М.П. Старицького „Богдан Хмельницький” / С.Ю. Обрусна // Черкащина в контексті історії України: матеріали Першої наук.-краєзн. конф. Черкащини. – Черкаси, 2004. – С. 173-183.

*180. **Шмиголь, Л.** Суботів у романі М. Старицького „Богдан Хмельницький”: дійсність і вимисел / Л. Шмиголь // Нові дослідження пам’яток козацької доби: зб. наук. пр. – Л., 2002. – Вип. 11. – С. 244-249.

181. **Те саме** // Чигирин. вісті. – 2002. – 17 квіт. – С. 3, 4.

*182. **Тыщук, Т.В.** Трилогія М.П. Старицького „Богдан Хмельницький” в контексте українсько-руських літературних

связей / Т.В. Тыщук; Киев. гос. пед. ин-т им. А.М. Горького. – К., 1990. – 16 с.

183. **Поліщук, В.Т.** Іван Мазепа: версія Михайла Старицького // Поліщук В.Т. Повернення і відкриття: статті. – Черкаси, 2008. – С. 25-34.

184. **Те саме** // День. – 2008. – 15 лют. – С. 8.

185. **Філатова, О.** Історіософська концепція діалогії Михайла Старицького „Молодість Мазепи” і „Руїна” / Оксана Філатова, Тетяна Грабар // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 225-228. – Бібліогр.: с. 228.

186. **Гриневиц, В.** Історичний художній образ-персонаж Івана Мазепи: [за романом М. Старицького „Молодість Мазепи”] / Володимир Гриневиц // Укр. мова та л-ра в серед. шк., гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2002. – №5. – С. 194-201.

*187. **Левчик, Н.** Повернення в небуття: (романи „Молодість Мазепи” і „Руїна” в контексті світоглядно-естетичних концепцій історичної прози Михайла Старицького / Н. Левчик // Старицький М. Молодість Мазепи. – К., 1997. – С. 3-12.

188. **Гоцуляк, А.** Гайдамацький рух у романі М. Старицького „Останні орли”: до 100-річчя від дня смерті Михайла Старицького / Анатолій Гоцуляк, Федір Кейда // Київ. старовина. – 2004. – №6. – С. 53-66.

189. **Шевченко, В.** Проблематика і структурні особливості романів „Уверлі” В. Скотта й „Останні орли” М. Старицького / В. Шевченко // Літературознавство. Фольклористика. Культурологія: зб. наук. пр. – Черкаси, 2009. – Вип. 8. – С. 94-105.

190. **Цуркан, І.** Авторська інтерпретація образу народного месника в романі Михайла Старицького „Розбійник Кармелюк” / Ігор Цуркан // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 229-234. – Бібліогр.: с. 234.

*191. **Цуркан, І.М.** Галерея жіночих образів у романі Михайла Старицького „Розбійник Кармелюк” / І.М. Цуркан // Вісн. Житомир. пед. ун-ту. – Житомир, 2004. – Вип. 15. – С. 204-208.

192. **Цуркан, І.** Фольклорна стихія роману Михайла Старицького „Розбійник Кармелюк” / Ігор Цуркан // Укр. мова і л-ра в шк. – 2001. – №5. – С. 59-62.

193. **Гриневиц, В.** Образ Мазепи як генерального писаря в романі М. Старицького „Руїна” / В. Гриневиц // Всесвіт. л-ра та культура в навч. закл. України. – 2007. – №3. – С. 30-33.

Повісті

194. **Поліщук, В.Т.** Повісті Михайла Старицького: моногр. дослідж. / Володимир Поліщук. – Черкаси: Брама, 2003. – 156 с. – Бібліогр.: с. 143-154.

195. **Рец.:** Тимошенко, Ю. Дослідження про повістеву прозу Михайла Старицького / Юрій Тимошенко // Слово і час. – 2003. – №10. – С. 89-92.

196. **Поліщук, В.** Повісті Михайла Старицького: загальні зауваження / Володимир Поліщук // Літературознавство. Фольклористика. Культурологія: зб. наук. пр. – Черкаси, 2007. – Вип. 6. – С. 35-41.

197. **Поліщук, В.Т.** До питання про історіософію Михайла Старицького: (на матеріалі повістей письменника) // Поліщук В.Т. Про класиків, неокласиків і сучасників. – Черкаси, 2007. – С. 80-94. – Бібліогр.: с. 94-95.

198. **Те саме** // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Філологічні науки. – Черкаси, 2003. – Вип. 49. – С. 76-86. – Бібліогр.: с. 85-86.

199. **Те саме** // Київ. старовина. – 2004. – № 1. – С. 58-67.

200. **Поліщук, В.** Жанрово-стильові особливості повістей Михайла Старицького / Володимир Поліщук // Укр. мова й л-ра в серед. шк., гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2003. – № 2. – С. 179-186.

*201. **Поліщук, В.Т.** Релігійність як стрижневий ідейно-естетичний чинник творчості Михайла Старицького (на матеріалі повістей письменника) / В.Т. Поліщук // Літературознавство. Фольклористика. Культурологія: наук. зап. каф. укр. л-ри та компаративістики. – Черкаси, 2003. – Вип. 2. – С. 28-42.

202. **Поліщук, В.** Герой (характер) у повістевій прозі Старицького / Володимир Поліщук // Укр. мова і л-ра в шк. – 2003. – № 8. – С. 56-59.

203. **Поліщук, В.Т.** Концепція героя прози (повістей) М. Старицького у світлі виховного ідеалу Г. Ващенко / В.Т. Поліщук // Г.Г. Ващенко – видатний педагог національного відродження України: зб. наук. пр. – Черкаси, 2003. – С. 47-55.

204. **Поліщук, В.Т.** Поляки і євреї у повістях Михайла Старицького / В.Т. Поліщук // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Історичні науки. – Черкаси, 2003. – Вип. 50. – С. 132-137. – Бібліогр.: с. 137.

205. **Поліщук, В.** Не-історичні повісті Михайла Старицького: „Байстря” („Безбатченко”) / Володимир Поліщук // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Філологічні науки. – Черкаси, 2009. – Вип. – 168. – С. 27-34.

206. **Поліщук, В.** „Зарниця” – ідеологічна повістина Михайла Старицького / Володимир Поліщук // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Філологічні науки. – Черкаси, 2007. – Вип. 108. – С. 57-64. – Бібліогр.: с. 63-64.

*207. **Ніколаєнко, В.М.** Портрет як засіб характеротворення в повісті М. Старицького „Первые коршуны” / В.М. Ніколаєнко // Актуал. пробл. слов'ян. філол. – 2007. – Вип. 12. – С. 108-114.

208. **Поліщук, В.** Не-історичні повісті Михайла Старицького: проблематика повісті „Розсудили” / Володимир Поліщук // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Філологічні науки. – Черкаси, 2007. – Вип. 107. – С. 43-49. – Бібліогр.: с. 49-50.

*209. **Ганюкова, К.** Міська легенда як основа композиції повісті М. Старицького „Червоний дьявол” / К. Ганюкова // Література. Фольклор. Проблеми поетики: зб. наук. пр. – К., 2003. – Вип. 16. – С. 519-520.

Оповідання. Новелістика

210. **Поліщук, В.** Особливості сюжетобудови оповідань Михайла Старицького / Володимир Поліщук // Слово і час. – 2003. – № 8. – С. 23-31.

211. **Поліщук, В.** Діалоги й монологи у структурі оповідань М. Старицького / Володимир Поліщук // Укр. л-ра в загальноосвіт. шк. – 2003. – № 2. – С. 61-64.

212. **Проценко, О.** Три оповідання Михайла Старицького: спроба психоаналізу / Оксана Проценко // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 235-240. – Бібліогр.: с. 240.

213. **Поліщук, В.Т.** Новелістика Михайла Старицького: монографія / Володимир Поліщук. – Черкаси: Брама, 2002. – 136 с. – Бібліогр.: с. 123-134.

214. **Рец.:** Сивкова, І. У пошуках „слова, і правди, і волі”: мала проза М. Старицького очима аналітика / Ірина Сивкова // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Філологічні науки. – Черкаси, 2003. – Вип. 47. – С. 159-160.

215. **Рец.:** Скорина, Л. Новий екскурс у творчість земляка / Людмила Скорина // Черкас. край. – 2003. – 16 квіт. – С. 5.

216. **Поліщук, В.** Жанрові особливості новелістики Михайла Старицького / Володимир Поліщук // Слово і час. – 2002. – №12. – С. 36-40.

217. **Поліщук, В.** Позиція автора в новелістиці М. Старицького: (до характеристики структури оповід. письм.) / Володимир Поліщук // Укр. л-ра в загальноосвіт. шк. – 2003. – №3. – С. 53-56. – Бібліогр.: с. 56.

218. **Поліщук, В.** Проблематика і герої новелістики Михайла Старицького. [Ст. 1] / Володимир Поліщук // Дивослово. – 2002. – №12. – С. 5-9.

219. **Поліщук, В.** Проблематика і герої новелістики Михайла Старицького. Ст. 2 / Володимир Поліщук // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Філологічні науки. – Черкаси, 2004. – Вип. 58. – С. 79-84. – Бібліогр.: с. 84-85.

220. **Поліщук, В.** Інтелігенція і народ у новелістиці Михайла Старицького / Володимир Поліщук // Дивослово. – 2003. – №11. – С. 6-11.

221. **Поліщук, В.** Пейзаж, інтер'єр, портрет у новелістиці М. Старицького / Володимир Поліщук // Укр. л-ра в загальноосвіт. шк. – 2002. – №6. – С. 55-60.

222. **Поліщук, В.** Психологізм у новелістиці Михайла Старицького / Володимир Поліщук // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Філологічні науки. – Черкаси, 2004. – Вип. 57. – С. 71-75.

223. **Сізова, К.** Дві „Орисі”: семантичні паралелі та зв'язок із фольклорною традицією / Ксенія Сізова // Слово і час. – 2007. – №7. – С. 83-86.

Компаративний аналіз новел П. Куліша і М. Старицького з однією назвою „Орися”.

Драматургія

*224. **Коломієць, В.В.** Добра і правди син. Михайло Старицький – драматург / В.В. Коломієць. – К.: ПБП „Фотовідеосервіс”, 1993. – 59 с.: портр.

*225. **Левчик, Н.В.** Михайло Старицький: (драматургія) / Н.В. Левчик // Історія української літератури ХІХ ст.: в 3 кн. – К., 1997. – Кн. 3. – С. 215-240.

226. **Нагірняк, О.** Корифей української драматургії / Остап Нагірняк // Нар. армія. – 2006. – 15 груд. – С. 6.

*227. **Тхорук, Р.** Драматичні твори Михайла Старицького: у силовому полі авторитетів / Р. Тхорук // Актуальні проблеми сучасної філології: зб. наук. пр. – Рівне, 2002. – Вип. ХІ: Літературознавство. – С. 41-52.

*228. **Шаров, І.Ф.** Професійний український театр як духовне джерело національного відродження України на рубежі ХІХ-ХХ століть: [нац. ідея, зокрема, в п'єсах М. Старицького] / І.Ф. Шаров // Практ. філософія. – 2001. – №3. – С. 170-188.

229. **Вертій, О.** Біля джерел відродження національної культури: (народнопоет. основи драматургії М. Старицького) / Олексій Вертій // Нар. творчість та етнографія. – 1993. – № 4. – С. 8-16.

*230. **Вільна, Я.В.** Народнопоетичні традиції в драматургії Михайла Старицького / Я.В. Вільна; Київ. держ. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. – К., 1991. – 20 с.

231. **Гаврилова, Г.** Народознавчий колорит драматичних творів Михайла Старицького / Ганна Гаврилова // Михайло Ста-

рицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 182-187. – Бібліогр.: с. 187.

*232. **Коломієць, В.В.** Проблема взаємовідносин інтелігенції і народу в соціально-психологічних драмах М.П. Старицького / В.В. Коломієць // Вісн. Київ. ун-ту. Літературознавство. Мовознавство. – К., 1990. – Вип. 32. – С. 49-53.

233. **Мороз, Л.** Релігійно-патріотичні мотиви в історичній драматургії Михайла Старицького / Лариса Мороз // Літературознавство. Фольклористика. Культурологія: наук. зап. каф. укр. лри та компаративістики. – Черкаси, 2005. – Вип. 4. – С. 37-46.

234. **Гаджилова, Г.** Жіночі образи в історичній драматургії Михайла Старицького / Ганна Гаджилова // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 158-164. – Бібліогр.: с. 165.

*235. **Коломієць, В.В.** Проблема традицій и новаторства в соціальної драматургії Михайла Старицького: (в лит. контексте второй половини ХІХ в.) / В.В. Коломієць; Київ. гос. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. – К., 1989. – 19 с.

236. **Коломієць, В.** Соціальна драматургія Михайла Старицького / Володимир Коломієць // Укр. мова і літ. в шк. – 1988. – №11. – С. 72-75.

237. **Дудник, М.** „Фольклорний романтизм” у ранній драматургії М. Старицького: тематичні групи прислів'їв та приказок / Марина Дудник // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Філологічні науки. – Черкаси, 2004. – Вип. 58. – С. 144-154. – Бібліогр.: с. 153-154.

238. **Дзівалтовська, Ю.** Драматургія Михайла Старицького у працях Івана Франка / Юлія Дзівалтовська // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Філологічні науки. – Черкаси, 2007. – Вип. 118. – С. 50-54. – Бібліогр.: с. 54.

*239. **Товкайло, В.Т.** Традиції Т. Шевченка в історичній драматургії М. Старицького / В.Т. Товкайло // Т.Г. Шевченко і загальнолюдські ідеали: тез. доп. та повідомл. на обл. міжвуз. наук.-теорет. конф., присвяч. 175-річчю від дня народж. Т.Г. Шевченка, Одеса, 19-21 квіт. 1989 р. – О., 1989. – Ч. 1. – С. 134-136.

240. **Новиков, А.** Гоголівські традиції у творчості драматургів театру корифеїв: [зокрема, в п'єсах М. Старицького] / Анатолій Новиков // Дивослово. – 2009. – №4. – С. 51-55. – Бібліогр.: с. 55.

241. **Александрова, Г.** Порівняння як аргумент „Своє” і „Чуже” у п'єсах Михайла Старицького / Г. Александрова // Дивослово. – 2005. – №12. – С. 27-31.

242. **Шубравська, О.В.** Ідейно-естетичні функції пісні в п'єсах М.П. Старицького / О.В. Шубравська // Нар. творчість та етнографія. – 1990. – №6. – С. 55-62.

243. **Дзівалтовська, Ю.** Неопублікована драма М.П. Старицького „Мазепа” / Ю. Дзівалтовська // Літературознавство. Фольклористика. Культурологія: зб. наук. пр. – Черкаси, 2009. – Вип. 8. – С. 30-38.

244. **Левченко, Н.** Проблема зради у драмі Михайла Старицького „Маруся Богуславка” у біблійному контексті / Наталія Левченко // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 166-170.

245. **Новиков, А.** Театральне мистецтво як естетична проблема: (матеріали до вивчення укр. драматургії межі XIX-XX ст.) / Анатолій Новиков // Укр. мова та л-ра в шк. – 2006. – №7. – С. 43-47. – Бібліогр.: с. 47.

На прикладі драм М. Старицького „Талан”, „Не судилось”.

246. **Новиков, А.** Тема боротьби за високі ідеали мистецтва в п'єсах драматургів театру корифеїв / А. Новиков // Укр. л-ра в загальноосвіт. шк. – 2005. – № 10. – С. 11-15.

Театральна тема в драмах М. Старицького „Талан” та „Не судилось”.

247. **Новиков, А.** Образ народного заступника в українській драматургії кінця XIX – початку XX століття / А. Новиков // Укр. л-ра в загальноосвіт. шк. – 2005. – № 4. – С. 6-10.

Тема народного протесту в драмі М. Старицького „У темряві”.

248. **Новиков, А.** Два портрети представника місцевої влади в українській драматургії другої половини XIX – початку XX ст. / А. Новиков // Укр. мова і л-ра в шк. – 2005. – № 6. – С. 40-43.

Зокрема, у драмі М. Старицького „У темряві”.

249. **Лохматова, А.** Українське селянство у драмі Михайла Старицького „У темряві” / Алла Лохматова // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 171-180. – Бібліогр.: с. 180-181.

Сценічна історія драматичних творів М.П. Старицького

250. **Шкода, Н.** Театральна діяльність Михайла Старицького / Наталія Шкода // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004. – Черкаси, 2004. – С. 188-192. – Бібліогр.: с. 192-193.

251. **Коломієць, В.В.** Нова ера українського театру: [М.П. Старицький] / В.В. Коломієць // Рад. шк. – 1991. – №4. – С. 85-88.

*252. **Радзихевич, В.** Театр. Михайло Старицький / В. Радзихевич // Історія української культури. – К., 1994. – С. 380-381.

*253. **Кірієнко, О.** Наш театр починався з Одеси: щоб його створити, Михайло Старицький продав свій маєток на Поділлі та з'їзду в Києві / Ольга Кірієнко // Хрещатик. – 2003. – 14 серп. – С. 15.

*254. **Кірієнко, О.** „Чорна рада” [П. Куліша] розбудила Старицького, а Старицький створив український театр / Ольга Кірієнко // Хрещатик. – 2004. – 16 січ. – С. 11.

*255. **Волошинов, А.** Проня Прокоповна и немое кино: [о постановке фильмов по пьесам М. Старицького] / А. Волошинов // Зел. лампа. – 1998. – №1/2. – С. 33-34.

256. **Панченко, В.** Голохвостий іде! : [історія сцен. втілення комедії М. Старицького „За двома зайцями”] / Володимир Панченко // День. – 2004. – 16 січ. – С. 8.

*257. **Панченко, В.Є.** Голохвостий іде! // Панченко В.Є. Неубієнна література: дослід. етюди. – К., 2007. – С. 102-109.

*258. **Кірієнко, О.** Заборонена Проня: [з історії вистави Михайла Старицького „За двома зайцями”] / Ольга Кірієнко // Хрещатик. – 2006. – 19 квіт. – С. 8.

*259. **Зеленська, О.** „Дамських справ майстер” : [прем'єра однойм. муз. комедії за мотивами п'єси М. Старицького „За дво-

ма зайцями” в Чернігів. обл. акад. укр. муз.-драм. театрі] / Ольга Зеленська // Деснян. правда. – 2007. – 27 берез.

260. **Варварич, О.** „Зайці”-рекордсмени: [800-й показ вистави „За двома зайцями” за п’єсою М. Старицького у Київ. акад. Молодому театрі] / Олена Варварич // День. – 2007. – 4 квіт. – С. 7.

*261. **Чернета, М.** „За двома зайцями” на кону театру для дітей та юнацтва: [прем’єра вистави за однойм. комедією М. Старицького у Харк. театрі для дітей та юнацтва] / Микола Чернета // Слобід. край. – 2004. – 8 квіт.

262. **Нестеренко, П.** „За двома зайцями” – на сумській сцені: [про постановку спектаклю за однойм. п’єсою М. Старицького у Сум. театрі драми і муз. комедії ім. М.С. Щепкіна] / Петро Нестеренко // Уряд. кур’єр. – 2004. – 21 груд. – С. 16.

263. **Сингаївська, М.** „За двома зайцями” під „макарену”: [прем’єра вистави у Київ. Нац. акад. драм. театрі ім. І. Франка] / Марина Сингаївська // Укр. слово. – 2000. – 30 берез. – 3 квіт. (№13). – С. 14.

*264. **Романяк, І.** Чи повернеться в Одесу Маруся Чурай?: [про постановку п’єси І. Микитенка та М. Старицького „Маруся Чурай” на сцені Одес. укр. акад. муз.-драм. театру ім. В. Василька] / Ірина Романяк // Чорномор. новини. – 2007. – 26 квіт.

*265. **Жила, В.** Усіх нас вабить дивне дійство...: [прем’єра п’єси М. Старицького „Не судилось” в Тернопіл. обл. театрі: бесіда з реж.-постановником В’ячеславом Жилою, акторами Юрієм Черненком та Андрієм Маліновичем / вела Влада Собоуцька] // Свобода. – 2002. – 36 жовт. – С. 6.

266. **Шот, М.** Біль безпам’ятства: [постановка п’єси М. Старицького „Не судилося” в Тернопіл. акад. драм. театрі] / Микола Шот // Уряд. кур’єр. – 2002. – 26 листоп. – С. 9.

*267. **Баглай, Й.** Незабутня перша вистава: [за п’єсою „Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці” (Ужгород), 1921 р.] / Й. Баглай // Закарпат. правда. – 1990. – 16 груд.

*268. **Бланк, Б.** Священний дар: о новом спектакле [по пьесе М. Старицького „Талант” на сцене Луган. обл. укр. муз.-драм. театру] / Б. Бланк // Луган. правда. – 1995. – 4 трав.

*269. **Тимченко, В.А.** Зустріч із сонячним світлом : [муз. комедія „Сорочинський ярмарок” в Чернігів. обл. муз.-драм. театрі: бесіда з реж.-постановником В.А. Тимченко / записала О. Зеленська] // Деснян. правда. – 2000. – 2 листоп.

Старицький – перекладач

270. **Шляхова, В.** Принципи поетичного перекладу у творчій спадщині Михайла Старицького / Валентина Шляхова // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 140-147. – Бібліогр.: с. 147.

271. **Ярмоленко, Н.** Сюжети сербського героїчного епосу в перекладах Михайла Старицького / Наталя Ярмоленко // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 136-139.

272. **Козубенко, Л.** Михайло Старицький як перекладач О. Пушкіна, М. Лермонтова та М. Некрасова / Леонід Козубенко // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 148-151.

*273. **Костецький, І.** Примітки до поеми „Мазепа” Байрона: (фрагменти) / І. Костецький // Кур’єр Кривбасу. – 2008. – №228/229. – С. 169-181.

Переклад поеми українською мовою М. Старицьким.

Мова і стиль творів

274. **Харченко, С.В.** Концепт імперативності та його мовна репрезентація у творчому доробку Михайла Старицького / С.В. Харченко // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 311-318. – Бібліогр.: с. 318.

275. **Януш, Я.** Роль Михайла Старицького у розвитку літературної мови / Ядвіга Януш // Дивослово. – 2002. – № 7. – С. 14-16.

276. **Януш, Я.В.** М. Старицький про українську літературну мову / Я.В. Януш // Мовознавство. – 1993. – № 1. – С. 38-43.

277. **Шитик, Л.** Синкретичні конструкції як конденсатор семантичної місткості: на матеріалі творів Михайла Старицького

/ Людмила Шитик // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 325-329. – Бібліогр.: с. 329.

278. **Гаврилова, Т.** Ономастикон історичної прози Михайла Старицького / Тетяна Гаврилова // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 306-310. – Бібліогр.: с. 310.

279. **Мерінов, В.** Вияви граматичної синонімії в іменниках-неістотах у прозових творах Михайла Старицького / В'ячеслав Мерінов // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 298-305.

*280. **Цуркан, І.** Мова як домінанта характеристики образної системи роману Михайла Старицького „Розбійник Кармелюк” / І. Цуркан // Південний архів: зб. наук. пр. – Херсон, 2002. – Вип. 21: Філологічні науки. – С. 205-209.

281. **Левченко, Т.** Вираження оцінних значень лексем засобами функціональної граматики у драматичних творах Михайла Старицького / Тетяна Левченко // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 274-277.

282. **Олексенко, О.** Фразеологізми з соматичним компонентом у драматургії Михайла Старицького / Олександр Олексенко // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 284-285.

283. **Руденко, Н.** Особливості синтаксису п'єс Михайла Старицького: на матеріалі складносурядного речення з умовною модальністю / Наталя Руденко // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 319-324.

284. **Тимченко, Г.** Застаріла лексика як основний засіб вираження історичного часу в драмі Михайла Старицького „Богдан Хмельницький” / Ганна Тимченко // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 278-283.

285. **Бондаренко, Т.** Прагматичний потенціал ненормативних лексичних запозичень: на матеріалі п'єси „За двома зайцями” Михайла Старицького / Тетяна Бондаренко // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 330-334. – Бібліогр.: с. 334.

286. **Журавльова, Н.** Про деякі мовні особливості вираження ввічливості в епістолярію Михайла Старицького / Наталія Журавльова // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 266-272. – Бібліогр.: с. 273.

287. **Матвіяс, І.Г.** Відображення особливостей говорів у мові української художньої літератури / І.Г. Матвіяс // Мовознавство. – 2008. – № 6. – С. 3-12.

Полтавські говірки середньонаддніпрянського говору в мові творів Михайла Старицького.

288. **Красовська, О.** Порівняльна характеристика мовного етикету в епістолярію Михайла Старицького та Лесі Українки / Олена Красовська // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 335-342.

289. **Поліщук, В.** До проблеми національної ідентичності іншомовних творів: випадок Михайла Старицького / Володимир Поліщук // Укр. мова та л-ра. – 2002. – Листопад. (№42). – С. 20-23.

290. **Поліщук, В.Т.** До характеристики стилю творчості Михайла Старицького // Поліщук В.Т. Про класиків, неокласиків і сучасників. – Черкаси, 2007. – С. 96-107. – Бібліогр.: с. 107-108.

291. **Те саме** // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Філологічні науки. – Черкаси, 2003. – Вип. 47. – С. 62-70. – Бібліогр.: с. 69-70.

292. **Поліщук, В.** До питання про „стильову школу” Михайла Старицького / Володимир Поліщук // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Філологічні науки. – Черкаси, 2002. – Вип. 36. – С. 49-59. – Бібліогр.: с. 57-59.

293. **Поліщук, В.Т.** Шевченківське у творчості Михайла Старицького: стильовий аспект (штрих до проблеми) // Поліщук В.Т. Про класиків, неокласиків і сучасників. – Черкаси, 2007. – С. 39-42. – Бібліогр.: с. 42.

294. **Те саме** // Тарас Шевченко і народна культура: зб. пр. Міжнар. (35-ї) наук. Шевченків. конф., 20-22 квіт. 2004 р. – Черкаси, 2004. – Кн. – 2. – С. 138-141.

295. **Те саме** // Шевченкознавчі студії: зб. наук. пр. – К., 2004. – Вип. 6. – С. 38-40.

296. **Яривчик, М.** Фольклорні традиції як естетична основа індивідуального стилю: компаративний аналіз поезії Михайла Старицького та Василя Голобородька / Майя Яривчик // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 132-135. – Бібліогр.: с. 135.

Видавничо-редакторська діяльність

297. **Поліщук, В.Т.** Видавничо-редакторська діяльність Михайла Старицького / Володимир Поліщук // Записки осередку наук. т-ва ім. Шевченка у Черкасах. – Черкаси, 2002. – Т. 1. – С. 139-152.

298. **Те саме** // Поліщук В. Зі студій над класиками. – Черкаси, 2001. – С. 104-120. – Бібліогр.: с. 120.

299. **Поліщук, В.** „Праця на рідному полі”: видавничо-редакторська діяльність Михайла Старицького / Володимир Поліщук // Вісн. Кн. палати. – 2002. – № 12. – С. 37-42.

* * *

300. **[Михайло Старицький]** : бібліогр. покажч. / уклад. М.О. Мороз // Старицький М.П. Твори: у 6 т. – К., 1990. – Т. 6. – С. 739-825.

У покажчику зібрані відомості про твори письменника, зокрема і прижиттєві публікації, починаючи з 1865 року по 1987 рік. Окремим розділом подаються матеріали про життєвий шлях, його літературну та громадську діяльність, сценічну історію драматичних творів.

ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ М.П. СТАРИЦЬКОГО

*Нехай Україна у щасті буя –
у тім нагорода і втіха моя.*

М. Старицький

301. **Літературно-мистецька премія** імені Михайла Старицького // Нова Доба. – 2002. – 17 верес. – С. 3.

Премію засновано Чорнобайською районною радою, районною державною адміністрацією, Черкаською обласною організацією Національної спілки письменників України, Черкаським обласним музично-драматичним театром імені Т.Г. Шевченка та СТОВ „Кліщинське” с. Кліщинці Чорнобайського району.

302. **Міщенко, Н.** Нехай Україна у щасті буя – у тім нагорода і втіха моя: [за матеріалами Всеукр. наук. конф. „Михайло Старицький: постать і творчість”, с-ще Чорнобай] / Ніна Міщенко // Молодь України. – 2004. – 3 черв. – С. 3.

303. **Міщенко, Н.** Україна вшановує Корифея: [до 100-річчя від дня смерті М. Старицького] / Ніна Міщенко // Літ. Україна. – 2004. – 17 черв. – С. 2.

* * *

304. **Хорунжий, Ю.** Троє творчих поколінь одного роду: у Києві відкрито музей Михайла Старицького / Юрій Хорунжий // Слово Просвіти. – 2002. – 20-26 верес. (№38). – С. 14.

305. **Косовська, М.** Цієї події чекали 58 років: [відкриття Мемор. будинку-музею М.П. Старицького] / Марія Косовська // Літ. Україна. – 2002. – 5 верес. – С. 1.

*306. **Зінченко, Н.** У столиці відкрито музей Михайла Старицького : [за матеріалами бесіди з міністром культури і мистецтв Ю. Богуцьким та надз. і повнов. послом США в Україні К. Паскуалем] / Н. Зінченко // Хрещатик. – 2002. – 28 серп. – С. 7.

307. **Ілляк, Ф.** Її величності духовності Парнас...: [Мемор. будинок-музей Михайла Старицького у Києві] / Федір Ілляк // Україна. – 2002. – №10. – С. 20-21.

308. **Веремієва, І.** „Нехай Україна у щасті буя...” : [Мемор. будинок-музей М. Старицького: розповідь дир. музею І. Веремієва / записав А. Карась] // Голос України. – 2002. – 22 серп. – С. 5.

309. **Юрченко, О.** Три творчих покоління з одного гена: [літ.-мемор. музей М.П. Старицького, м. Київ] / Олексій Юрченко // Робітн. газ. – 2002. – 12 верес. – С. 4.

310. **Сокол, І.** Будинок-музей Михайла Старицького [в Києві] / Ігор Сокол // Дивослово. – 2005. – №2. – С. 69.

* * *

311. **Жук, Н.** Жити „по-модньому” вчили земляків Михайла Старицького Проня Прокопівна та Свирид Голохвастов: [святкування 160-річчя від дня народж. М. Старицького у с. Кліщинцях Чернобаїв. р-ну] / Ніна Жук // Нова Доба. – 2000. – 26 груд. – С. 3.

312. **Душейко, П.** Михайло Старицький в контексті духовного і культурного розвитку Чернобаївщини / Петро Душейко // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 11-16.

313. **Міщенко, Н.** Борвій століття: [вшанування світлої пам’яті М.П. Старицького на Чернобаївщині] / Ніна Міщенко // Наук. світ. – 2004. – №12. – С. 24-25.

314. **Негода, М.** Свято у Кліщинцях: [святкування 165-річчя від дня народж. М. Старицького] / Микола Негода // Літ. Україна. – 2006. – 26 січ. – С. 4.

315. **Негода, М.** Кліщинці вшановують / Микола Негода // Уряд. кур’єр. – 2006. – 20 січ. – С. 8.

* * *

*316. **Свідрик, Л.** Нестаріючий Старицький: [за матеріалами бесіди з дир. літ.-мемор. музею М. Старицького у с. Кліщинцях Людмилою Харченко] / Леся Свідрик // Хрещатик. – 2004. – 28 квіт. – С. 3.

317. **Міщенко, Н.** Такий старий, такий молодий Старицький: [музей письм. у с. Кліщинцях Чернобаїв. р-ну: за матеріалами бесіди з письм. Ю. Хорунжим та зав. каф. укр. культури і театр.

мистец. Херсон. держ. ун-ту І. Цурканом] / Ніна Міщенко // Робітн. газ. – 2004. – 3 черв. – С. 6.

318. **Соса, П.П.** М.П. Старицький – наш земляк: [музей письм. у с. Кліщинцях Чернобаїв. р-ну] / П.П. Соса // Краєзнавець Черкащини. – 1991. – Вип. 2. – С. 3-5.

319. **Соса, П.** Народна пам’ять і шана: [про експозицію музею М. Старицького у с. Кліщинцях] / Павло Соса // Черкас. правда. – 1990. – 27 лип.

320. **Ладан, О.** Музей Старицького: [с. Кліщинці] / О. Ладан // Черкас. правда. – 1988. – 29 лип. – С. 4.

321. **Калиновська, Н.** Увічнені в бронзі: [відкрито пам’ятник літ. героям п’єси М. Старицького „За двома зайцями” Проні Прокопівні і Свириду Петровичу, м. Київ, серпень 1999р.] / Наталка Калиновська // Укр. культура. – 1999. – №10. – С. 40 – 3-я с. обкл.

322. **Морозко, П.** „Барішня лягли і просять” : [про відкр. у Києві пам’ятника персонажам п’єси М. Старицького „За двома зайцями”] / Петро Морозко // Україна молода. – 1999. – 26 серп. – С. 2.

* * *

323. **Хорунжий, Ю.** Утвердження: худож.-докум. повість про Михайла Старицького / Юрій Хорунжий // Дніпро. – 1987. – №5. – С. 14-66.

*324. **Ніч яка місячна, ясна, зоряна:** [пісня] / М. Старицький // Деснян. правда. – 2003. – 18 січ. – С. 9; Слобід. край. – 1997. – 23 жовт.; Зоря. – 1996. – 20 лип.; Зоря. – 1990. – 13 січ.

325. **Капустін, В.С.** „Ніч яка, Господи, місячна, зоряна” (Віклик) : [історія пісні на сл. М. Старицького, муз. М. Лисенка] // Капустін В.С. Одна на цілий світ: зб. пісень. – К., 2003. – С. 47-52.

НА ДОПОМОГУ ВЧИТЕЛЕВІ

326. **Кононенко, П.П.** Михайло Старицький (1840 – 1904) // Кононенко П.П. Українська література: підручник / П.П. Кононенко, М.І. Дубина, І.О. Ладоня. – К., 1993. – С. 60-66.

327. **Гаєвська, Н.М.** Михайло Старицький (1840 – 1904) / Н.М. Гаєвська, В.Я. Неділько // Нові імена в програмі з української літератури. – К., 1993. – С. 38-57.

328. **Хропко, П.П.** Керманіч української культури: (матеріали до факульт. заняття „Михайло Старицький” / П.П. Хропко // Укр. мова і л-ра в шк. – 1991. – №10. – С. 36-42.

*329. **Слоньовська, О.** Життя і творчий шлях М. Старицького / О. Слоньовська // Конспекти уроків з української літератури для 10 кл. – К., 1997. – С. 76-85.

330. **Вербич, В.О.** З досвіду вивчення творчості М.П. Старицького / В.О. Вербич // Укр. мова і л-ра в шк. – 1990. – №10. – С. 22-25.

331. **Обрусна, С.Ю.** Використання історичної прози М. Старицького під час вивчення історії рідного краю / С.Ю. Обрусна // Черкащина в контексті історії України: матеріали Третьої наук.-краєзн. конф. Черкащини. – Черкаси, 2008. – С. 365-370.

332. **Коваленко, В.** Дослідження творчої лабораторії письменника як засіб формування літературно-творчого досвіду обдарованих учнів: на матеріалі вивчення поезії Михайла Старицького / Валентина Коваленко, Олена Дячок // Михайло Старицький: постать і творчість: зб. пр. Всеукр. наук. конф., 12-13 трав. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 152-156.

333. **Дмитренко, О.** Розвиток драматургії і театру в другій половині XIX ст.: вивч. творчості М. Старицького та М. Кропивницького у 10 кл.: інтегр. уроки (укр. л-ра й психологія) в мед. кл. / О. Дмитренко // Укр. л-ра в загальноосвіт. шк. – 2005. – №2. – С. 18-23.

334. **Коломієць, В.В.** Ознайомлення десятикласників з історичною драматургією Михайла Старицького / В.В. Коломієць // Укр. мова і літ. в шк. – 1991. – №6. – С. 35-40.

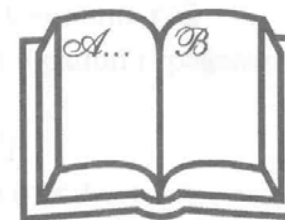
335. **Коломієць, В.** Гетьман чи мелодраматичний герой? : оглядова лекція в 10-му класі за драмою Михайла Старицького „Богдан Хмельницький” / Володимир Коломієць // Укр. мова та л-ра. – 2006. – Чис. 6/8. – С. 53-55. – Бібліогр.: с. 55.

336. **Подолінна, І.** Повість „Облога Буші” Михайла Старицького: (урок з літ. рід. краю) / Ірина Подолінна, Анатолій Подолінний // Дивослово. – 1994. – №3. – С. 45-46.

337. **Горболіс, Л.** „Ми захищатимем наші святині, нашу віру й нашу землю!” : (до уроку позакл. читання за повістю М. Старицького „Останні орли”) / Лариса Горболіс // Дивослово. – 2000. – №7. – С. 46-49.

338. **Гриневич, В.** Образ І. Мазепи як генерального писаря в романі Михайла Старицького „Руїна”: до проведення уроку позакл. читання: 9 кл. / Володимир Гриневич // Укр. л-ра в загальноосвіт. шк. – 2003. – №8. – С. 18-21.

ДОПОМІЖНІ ПОКАЖЧИКИ

Іменний покажчик

До покажчика включено прізвища авторів, укладачів та всі імена, які згадуються в анотаціях.

Александрова Г. 241	Борщевський В. 44
Бабенко О. 56	Бунчук Б.І. 138, 139
Баб'як П. 106, 108	Бурчєня В. 174
Баглай Й. 267	Бутенко Е.П. 82
Байрон (273)	Варварич О. 260
Барабан В. 59	Ващенко Г.Г. (203)
Барабан Л.І. 54	Вербич В.О. 330
Білоус П. 62	Веремієва І. 308
Бланк Б. 268	Вертій О. 229
Богуславка Маруся (6), (244)	Винниченко В. (131)
Богуцький Ю. 306	Вільна Я.В. 230
Бойко Н. 178	Волошинов А. 255
Бондаренко Т. 285	Гаврилова Г. 231
Бортняк А. 47	Гаврилова Т. 278

Гаджилова Г. 234
Гаєвська Н.М. 327
Ганюкова К. 209
Геник С. 89
Гоголь М.В. (57), (127), (240)
Голобородько В. (296)
Гончар О.І. 2
Горболіс Л. 337
Горобець М. 60
Гоцуляк А. 188
Грбар Т. 185
Градовський А. 134
Гриневич В.П. 154, 159, 162,
186, 193, 338
Гусєв В.І. 68
Гуць М. 96, 98
Дем'янівська Л.С. 2, 66, 67, 104
Дзівалтовська Ю. 238, 243
Дмитренко О. 333
Домницька Г. 105
Дубина М.І. 326
Дудник М. 167, 237
Душейко П. 312
Дячок О. 332
Єфремов С. 64, 65, (128)
Жила В. 265
Жук Н. 311
Журавльова Н. 286
Зеленська О. 259, 269
Зелінська Л. 131
Зеров М. 141
Зінченко Н. 306
Іванчук Р. 174
Іллюк Ф. 307
Ільєнко І. 95
Калиновська Н. 321

Калько В. 150
Калько М. 146
Камінчук А. 13
Капустін В.С. 325
Карась А. 308
Караффа-Корбут С. 9
Кармелюк (1), (190), (191),
(192), (280)
Кейда Ф. 188
Кирієнко Н. 149
Китова С. 147, 148
Кірієнко О. 81, 91, 93, 97, 253,
254, 258
Ковалевський О.В. 33, 109
Коваленко В. 332
Коваленко О. 17, 102
Козубенко Л. 271
Коломієць В.В. 117, 224, 232,
235, 236, 251, 334, 335
Кононенко П.П. 326
Косовська М. 305
Костецький І. 273
Крапива П. 55
Красовська О. 288
Кропивницький М. (125),
(126), (333)
Кулик Г. 45
Куліш П. (223), (254)
Ладан О. 320
Ладоня І.О. 326
Левченко Н. 244
Левченко Т. 281
Левчик Н.В. 13, 18, 25, 43, 135,
136, 137, 140, 155, 187, 225
Лермонтов М. (272)
Лисенко М.В. (8), (124), (325)

Лохматова А. 249
Мазєпа І. (18), (25), (183), (185),
(186), (187), (243), (273)
Малінович А. 265
Манець І. 16
Марценішко В. 116, 163, 166, 177
Матвіяс І.Г. 287
Мельник Б. 87
Мерінов В. 273
Микитенко І. (264)
Митченко В.С. 12
Михайлюк Є. 9, 23
Міщенко Н. 302, 303, 313, 317
Мороз Л. 233
Мороз М.О. 300
Морозко П. 322
Нагірняк О. 226
Негода М. 314, 315
Неділько В.Я. 327
Некрасов М. (272)
Немченко І. 143
Нестеренко П. 262
Нечуй-Левицький І. (175), (176)
Ніколаєнко В.М. 207
Новиков А. 107, 240, 245-248
Новікова Т. 78
Обрусна С.Ю. 50, 52, 179, 331
Одарченко П. 63
Олексенко О. 282
Олійник В. 16
Орест М. (149)
Охрименко О. 132
Панченко В.Е. 256, 257
Панківський С. 100
Паскуаль К. 306
Петриченко Т. 35

Погребенник В. 71
Подолінна І. 336
Поліщук В.Т. 39, 53, 79, 101,
110, 114, 115, 118-123, 125-128,
151, 152, 156-158, 160, 161, 164,
165, 168-173, 175, 183, 184, 194,
196-206, 208, 210, 211, 213, 216-
222, 289-295, 297-299
Поліщук Т. 84, 86
Поліщук Я. 111
Прісовський Є. 145
Проценко О. 212
Пушкін О.С. (272)
Пчілка О. 95, 96
Радзихевич В. 252
Романяк І. 264
Ромащенко Л. 130
Ротач П. 61
Руденко Н. 283
Рюриковичі (78)
Свідрик Л. 316
Сенкевич Г. (163), (177)
Сергиєнко Г.А. 1
Сивкова І. 113, 214
Сингаївська М. 263
Синьоок Г. 144
Сізова К. 223
Сковорода Г. (122)
Скорина Л. 133, 153, 215
Скотт В. (189)
Слоньовська О. 329
Собуцька В. 265
Сокол І. 310
Соса П.П. 42, 76, 318, 319
Старицька-Черняхівська Л. (88-
92), 97

Старицькі (рід) (82-87), (91), (128)
 Стеценко О. 77
 Стешенко О. (93), 98
 Тимошенко Ю. 195
 Тимченко В.А. 269
 Тимченко Г. 284
 Тищук Т.В. 182
 Товкайло В.Т. 239
 Тхорук Р. 57, 227
 Українка Л. (288)
 Філатова О. 185
 Франко І.Я. 73, (120), (238)
 Харченко Л.О. 124
 Харченко С.В. 274
 Хмельницький Б. (6), (12), (19), (167), (177-182), (284), (335)
 Хорунжий Ю. 48, 83, 85, 88, 90, 100, 103, 304, 317, 323
 Хропко П.П. 142, 328
 Цибаньова О.С. 40
 Цуркан І. 92, 190, 191, 192, 280, 317

Чабан А.Ю. 112
 Черненко Ю. 265
 Чернета М. 261
 Черняхівська В. (94)
 Шаров І.Ф. 228
 Шевченко В. 189
 Шевченко Т.Г. (29), (56), (143), (144), (293), (294), (295)
 Шитик Л. 277
 Шкода Н. 250
 Шляхова В. 270
 Шмиголь Л. 180, 181
 Шот М. 266
 Шубравська О.В. 242
 Шудря М. 74
 Шумило М. 9, 23
 Юрченко О. 309
 Якутович Г.В. 1
 Януш Я. 275, 276
 Яривчик М. 296
 Ярмоленко Н. 271
 Яценко В. 46

Псевдоніми М. Старицького

Гетьманець	С.
Гетьманець, М.	С..., М.
Гурт А.	Ст. М.
Давиденко	Сіроманець
Карпівець	Старицький, Микола
Левицький М.	Стариченко, М.
М.С.	Старченко М.
Петрович, М.	Старый чортяка
Подольнин	St...
Подольнин і Спілка А.	

Показчик переглянутих періодичних видань

Журнали

Визвольний шлях
 Вісник Книжкової палати
 Вітчизна
 Всесвітня література та культура в навчальних закладах України
 Дивослово
 Дніпро
 Заклик
 Зелена лампа
 Київ
 Київська старовина
 Краєзнавець Черкащини
 Кур'єр Кривбасу
 Мовознавство
 Народна творчість та етнографія
 Науковий світ
 Радуга
 Радянська школа
 Слово і час
 Україна
 Українська культура
 Українська література в загальноосвітній школі
 Українська мова та література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах
 Українська мова та література в школі
 Холодний Яр
 Шкільна бібліотека

Газети

Буковинське віче	Освіта України
Вільне життя	Панорама
Вінницька правда	Правда України
Вінниччина	Радянська Житомирщина
Все для вчителя	Радянське Поділля
Голос України	Робітнича газета
Демократична Україна	Світлий шлях
День	Свобода
Деснянська правда	Слобідський край
Дзеркало тижня	Слово Просвіти
Друг читача	Сільські вісті
За українську Україну	Хрещатик
Закарпатська правда	Червоний прапор
Зірка	Черкаська правда
Комсомолец Полтавщини	Черкаський край
Культура і життя	Чорноморські новини
Літературна Україна	Україна молода
Луганська правда	Українська мова та література
Молодь України	Українське слово
Народна армія	Урядовий кур'єр
Нова Доба	

Географічний покажчик

Житомир 62	США 306
Карпівка Вінницької обл. 60	Тернопіль 265, 266
Київ 253, 263, 304-310, 321, 322	Ужгород 267
Кліщинці Чорнобаївського р-ну 301, 311, 314-320	Україна 30, 37, 50
Луганськ 268	Харків 261
Одеса 264	Черкаська обл. 301
Поділля 58, 59, 253	Черкащина 37, 70, 331
Полтавщина 61, 287	Чернігів 260, 269
Суботів Чигиринського р-ну 180	Чорнобаївський р-н 301, 312, 313
Суми 262	Чорнобай 302

Зміст

Від укладача	3
Видатні діячі літератури про Михайла Старицького	4
Живий у пам'яті земляків.....	6
Поліщук В.Т. „Відома-невідома” проза Михайла Старицького.....	10
Твори Михайла Старицького	34
Література про життя і творчу діяльність Михайла Старицького	39
Загальні матеріали	39
Біографія М. Старицького	41
Спогади про М. Старицького	44
Література про творчість Михайла Старицького	44
Загальні матеріали	44
Поетична творчість	48
Прозова творчість	49
Романи	51
Повісті	54
Оповідання. Новелістика	55
Драматургія	57
Сценічна історія драматичних творів М.П. Старицького	60
Старицький – перекладач	62
Мова і стиль творів	62
Видавничо-редакторська діяльність	65
Вшанування пам'яті М.П. Старицького	66
На допомогу вчителю	68
Допоміжні покажчики	70
Іменний покажчик	70
Псевдоніми М. Старицького	73
Покажчик переглянутих періодичних видань	74
Журнали	74
Газети	75
Географічний покажчик	75